



Rättsfallssamlingen

FÖRSLAG TILL AVGÖRANDE AV GENERALADVOKAT
NICHOLAS EMILIOU
föredraget den 14 september 2023¹

Mål C-582/21

FY

mot

Profi Credit Polska SA w Bielsku Białej

(begäran om förhandsavgörande från Sąd Okręgowy Warszawa-Praga w Warszawie
(Regiondomstolen i Warszawa-Praga, Polen))

”Begäran om förhandsavgörande – Direktiv 93/13/EEG – Oskäliga villkor i konsumentavtal –
Ansökan om återupptagande av ett mål som avgjorts genom tredskodom – Rättskraft –
Grunder för att återuppta målet – Likvärdighetsprincipen och effektivitetsprincipen –
Unionsrättskonform tolkning av nationell rätt”

I. Inledning

1. Förevarande mål introducerar en ny infallsvinkel på det processuella skydd som konsumenterna ska tillhandahållas mot oskäliga avtalsvillkor. Mer specifikt ombeds EU-domstolen att klargöra huruvida detta skydd kräver att nationella rättskraftsregler sätts åt sidan för att möjliggöra *återupptagande* av ett mål på grund av påstått rättegångsfel i form av att den nationella domstolen underlät att ex officio pröva om det aktuella avtalsförhållandet eventuellt var oskäligt.
2. Den nationella faktiska och rättsliga bakgrunden till denna fråga kan sammanfattas på följande sätt. Sökanden i det nationella målet – FY – ålades att återbetala det utestående beloppet på ett lån som hon hade tagit hos Profi Credit Polska, som är ett konsumentkreditföretag. Hennes betalningsskyldighet fastställdes i en tredskodom som meddelades på grundval av en egen växel in blanco, undertecknad av gäldenären, som senare fylldes i och återropades av Profi Credit Polska.
3. Den nationella domstolen meddelade tredskodomen utan att ha tillgång till villkoren i låneavtalet. Nämnade domstol prövade därför inte om villkoren eventuellt var oskäliga. FY ansökte inte om återvinning av denna dom, men kom senare till insikt om att den hade meddelats på premisser som var oförenliga med domar som EU-domstolen meddelade ett antal månader senare. Hon ansökte därför om att målet skulle återupptas.

¹ Originalspråk: engelska.

4. Enligt polsk rätt kan en ansökan om återupptagande av ett mål bifallas om bland annat följande förutsättningar är uppfyllda: i) Den nationella bestämmelse som åberopades i målet har, efter det att målet avgjordes, i ett senare avgörande från den nationella författningsdomstolen förklarats stå i strid med en överordnad författning. ii) Den berörda parten har ”på ett rättsstridigt sätt berövats sin talerätt”.

5. Den hänskjutande domstolen önskar i detta sammanhang få klarhet i huruvida likvärdighetsprincipen – mot bakgrund av den nyss angivna första förutsättningen – kräver att denna grund för återupptagande av ett mål, på nationell nivå, utvidgas till att avse ett senare avgörande från EU-domstolen i ett mål om förhandsavgörande enligt artikel 267 FEUF.

6. Den hänskjutande domstolen vill vidare få klarhet i huruvida skyldigheten att tolka nationell rätt i överensstämmelse med unionsrätten – mot bakgrund av den andra förutsättningen – kräver att det ska anses att en part ”på ett rättsstridigt sätt berövas sin talerätt” om en nationell domstol underlåter att pröva huruvida villkoren i ett konsumentavtal eventuellt är oskäliga.

II. Tillämpliga bestämmelser

A. Unionsrätt

7. I artikel 6.1 i direktiv 93/13/EEG² föreskrivs följande: ”Medlemsstaterna skall föreskriva att oskäliga villkor som används i avtal som en näringsidkare sluter med en konsument inte är, på sätt som närmare stadgas i deras nationella rätt, bindande för konsumenten och att avtalet skall förbli bindande för parterna på samma grunder, om det kan bestå utan de oskäliga villkoren.”

8. I artikel 7.1 i direktiv 93/13 anges att ”[m]edlemsstaterna skall se till att det i konsumenternas och konkurrenternas intresse finns lämpliga och effektiva medel för att hindra fortsatt användning av oskäliga villkor i avtal som näringsidkare sluter med konsumenter”.

B. Polsk rätt

1. Den polska konstitutionen

9. I artikel 190.4 i den polska konstitutionen föreskrivs att ”en dom från Trybunał Konstytucyjny [Författningsdomstolen, Polen] om att en författning, som legat till grund för en lagakraftvunnen dom, ett lagakraftvunnet förvaltningsbeslut eller annat ställningstagande, står i strid med konstitutionen, en internationell överenskommelse eller en lag, ska utgöra grund för att återuppta det aktuella målet eller för att upphäva det aktuella förvaltningsbeslutet eller ställningstagandet på det sätt och enligt de principer som anges i de bestämmelser som är tillämpliga på det aktuella förfarandet.”

² Rådets direktiv 93/13/EEG av den 5 april 1993 om oskäliga villkor i konsumentavtal (EGT L 95, 1993, s. 29; svensk specialutgåva, område 15, volym 12, s. 169).

2. *Civilprocesslagen*

10. Begäran om förhandsavgörande innehåller följande uppgifter om de i det nationella målet tillämpliga bestämmelserna. I artikel 339.1 Kodeks postępowania cywilnego (civilprocesslagen) (nedan kallad KPC) anges att om svaranden inte inställer sig till en utsatt domstolsförhandling, eller om denne inställer sig men underlåter att inkomma med svaromål, ska domstolen meddela tredsdom.

11. I artikel 399.1 KPC föreskrivs en möjlighet att ansöka om att ett mål som avgjorts genom lagakraftvunnen dom ska återupptas.

12. Enligt artikel 401.2 KPC ska det vara möjligt att ansöka om återupptagande av ett mål i fall av domvilla på grund av att en part saknat parts- eller processbehörighet eller inte varit företrädd på rätt sätt, eller att parten på ett rättsstridigt sätt berövats sin talerätt.

13. Enligt artikel 407.1 KPC ska ansökan om återupptagande av ett mål inges inom tre månader. Denna tidsfrist ska börja löpa den dag då parten fick kännedom om grunden för återupptagande. Om grunden är att parten berövats sin talerätt eller inte varit företrädd på rätt sätt, börjar fristen löpa från den dag då parten – eller, om parten är en juridisk person, dess styrelse eller ställföreträdare – fick kännedom om domen.

14. I artikel 401¹ KPC anges att en ansökan om återupptagande av ett mål även får göras i fall där Trybunał Konstytucyjny har slagit fast att en författning som legat till grund för en lagakraftvunnen dom står i strid med konstitutionen, en ratificerad internationell överenskommelse eller en lag.

15. Enligt artikel 407.2 KPC ska ansökan om återupptagande inges inom tre månader från och med den dag då Författningsdomstolens avgörande vann laga kraft.

16. Av artikel 410.1 KPC framgår att domstolen ska avvisa en sådan ansökan, om den inte getts in i rätt tid eller av annat skäl inte kan tas upp till prövning, eller om den saknar rättslig grund.

III. **Bakgrund, det nationella förfarandet och tolkningsfrågorna**

17. Den 16 juni 2015 ingick FY ett låneavtal med konsumentkreditföretaget Profi Credit Polska. Återbetalningen av lånet säkerställdes genom utfärdandet av en egen växel in blanco, som undertecknades av FY.

18. Den 30 oktober 2017 väckte Profi Credit Polska talan mot FY vid Sąd Rejonowy dla Warszawy Pragi-Południe (Distriktsdomstolen i Warszawa Praga-Południe, Polen) (nedan kallad Distriktsdomstolen) och yrkade betalning av det utestående lånebeloppet jämte ränta. Det framgår inte av begäran om förhandsavgörande vilka omständigheter som föranledde denna talan. Vad som emellertid förefaller vara av relevans är att endast den egna växeln (som Profi Credit Polska hade fyllt i, med angivande av det utestående beloppet) och underrättelsen om uppsägningen av låneavtalet bifogades företagets stämningsansökan.

19. Efter att ha konstaterat att det saknades grund för att utfärda ett betalningsföreläggande satte Distriktsdomstolen ut målet till förhandling.³ FY ansågs ha blivit delgiven kallelsen. Den 17 april 2018 meddelade nämnda domstol en tredskodom i vilken FY förpliktades att betala det yrkade beloppet (talan ogillades endast såvitt avsåg en del av den yrkade räntan) och grundade sig därvid enbart på innehållet i växeln och i stämningsansökan. Distriktsdomstolen hade inte begärt att Profi Credit Polska skulle förete låneavtalet och prövade därför inte huruvida avtalet innehöll oskäligen villkor. Tredskodomen förklarades vara omedelbart verkställbar och FY ansökte inte om återvinning av denna dom.

20. Likväl lämnade FY den 25 juni 2019 in en ansökan till Distriktsdomstolen om återupptagande av målet. Till stöd för ansökan gjorde hon gällande att domstolen hade gjort en felaktig tolkning av direktiv 93/13 och i synnerhet hade underlåtit att beakta EU-domstolens dom i målet Profi Credit Polska I⁴ (vilken meddelades efter det att tredskodomen hade meddelats). FY anförde vidare att Distriktsdomstolen hade underlåtit att pröva huruvida de aktuella avtalsvillkoren var oskäligen och att hon därigenom berövats sin talerätt i den mening som avses i artikel 401.2 KPC.

21. Genom beslut av den 27 augusti 2020 avvisade Distriktsdomstolen FY:s ansökan med motiveringen att den hade getts in för sent och saknade rättslig grund. Nämnda domstol konstaterade också att FY borde ha inkommit med svaromål (i det mål som ledde till tredskodomen), vilket hon inte hade gjort.

22. FY överklagade detta beslut till Sąd Okręgowy Warszawa-Praga w Warszawie (Regiondomstolen i Warszawa-Praga, Polen), som är hänskjutande domstol i det nu aktuella målet.

23. Under handläggningen av målet vid den hänskjutande domstolen påpekade Rzecznik Finansowy (finansombudsmannen) att ett återupptagande av det mål som avgjordes genom tredskodomen kunde grundas på en vid tolkning av artikel 401¹ KPC, som avser återupptagande av mål på grundval av ett (senare) avgörande från Författningsdomstolen. Enligt finansombudsmannen hade tredskodomen meddelats i strid med Distriktsdomstolens skyldighet att ex officio pröva avtalsvillkoren i det omtvistade låneavtalet.⁵ Finansombudsmannen pekade på likheten mellan Författningsdomstolens och EU-domstolens roller till stöd för sitt argument att även ett avgörande från EU-domstolen måste kunna anses utgöra grund för att återuppta målet, i enlighet med likvärdighetsprincipen.

24. I andra hand gjorde finansombudsmannen gällande att det även skulle kunna vara möjligt att återuppta det omtvistade målet med stöd av artikel 401.2 KPC, eftersom en domstols underlåtenhet att göra den aktuella ex officio-prövningen faller inom tillämpningsområdet för denna bestämmelse (och medför att parten berövas sin talerätt).⁶ Vidare instämde ombudsmannen med FY såvitt avsåg de omtvistade villkorens oskälighet.

25. I detta sammanhang hyser den hänskjutande domstolen tvivel om vilket tillvägagångssätt som är korrekt.

³ Begäran om förhandsavgörande innehåller inga närmare uppgifter om skälen till att Distriktsdomstolen ansåg att den inte kunde utfärda ett betalningsföreläggande.

⁴ Dom av den 13 september 2018, Profi Credit Polska (C-176/17, EU:C:2018:711) (nedan kallad domen Profi Credit Polska I).

⁵ Finansombudsmannen hänvisade till domen Profi Credit Polska I och till beslut av den 28 november 2018, PKO Bank Polski (C-632/17, EU:C:2018:963).

⁶ Med hänvisning till dom av den 4 juni 2020, Kancelaria Medius (C-495/19, EU:C:2020:431) (nedan kallad domen Kancelaria Medius).

26. Å ena sidan betonar den betydelsen av principen om rättskraft och pekar på att det inte finns någon bestämmelse i unionsrätten eller i nationell rätt som ålägger nationella domstolar en skyldighet att återuppta ett mål som har avgjorts genom ett lagakraftvunnet avgörande för att beakta en dom från EU-domstolen där unionsrätten tolkas.

27. Å andra sidan undrar den hänskjutande domstolen om det är möjligt att komma till en motsatt slutsats på grundval av likvärdighetsprincipen eller skyldigheten att tolka nationell rätt i överensstämmelse med unionsrätten.

28. Den hänskjutande domstolen har särskilt påpekat att det, mot bakgrund av EU-domstolens domar i målet Profi Credit Polska I, i de förenade målen Profi Credit Polska II⁷ och i målet Kancelaria Medius, är ”högst troligt” att tredskodomen meddelades i ”uppenbar strid” med de nationella bestämmelser som införlivar artiklarna 6 och 7 i direktiv 93/13.⁸ Den hänskjutande domstolen har emellertid förklarat att den inte kan bedöma denna fråga, eftersom den endast är behörig att kontrollera dels huruvida fristerna har iakttagits, dels huruvida ansökan om återupptagande av målet bygger på någon av de grunder som anges i lagen. Det är i detta processuella sammanhang som den hänskjutande domstolen ska fastställa huruvida en dom från EU-domstolen i ett mål om förhandsavgörande där unionsrätten tolkas kan utgöra en sådan grund.

29. Mot bakgrund av dessa överväganden har Sąd Okręgowy Warszawa-Praga w Warszawie (Regiondomstolen i Warszawa-Praga) beslutat att vilandeförklara målet och ställa följande frågor till EU-domstolen:

- ”1. Ska artiklarna 4.3 och 19.1 FEU, med beaktande av den likvärdighetsprincip som följer av [EU-domstolens] praxis, tolkas på så sätt att en dom från [EU-domstolen], som meddelats med stöd av artikel 267 första stycket FEUF och som avser tolkning av unionsrätten, utgör grund för återupptagande av ett tvistemål som avgjorts genom lagakraftvunnen dom, när en bestämmelse i nationell rätt, såsom artikel 401¹ KPC, medger återupptagande av ett mål som avgjorts genom lagakraftvunnen dom, om en bestämmelse som legat till grund för domen har förklarats stå i strid med en överordnad författning i en dom av Trybunał Konstytucyjny (Författningsdomstolen)?
2. Kräver den princip om en unionsrättskonform tolkning av nationell rätt som följer av artikel 4.3 FEU och av [EU-domstolens] praxis, att en bestämmelse i nationell lagstiftning, såsom artikel 401.2 [KPC], ges en vid tolkning, så att de grunder för återupptagande av ett mål som anges i den bestämmelsen omfattar en lagakraftvunnen tredskodom i vilken domstolen – i strid med de skyldigheter som följer av EU-domstolens dom i målet [Profi Credit Polska I] – underlät att pröva huruvida ett avtal som ingåtts mellan en konsument och en kreditgivare innehöll oskäligen avtalsvillkor, och begränsade sig till att enbart pröva den formella giltigheten av en växel?”

30. Den polska regeringen och Europeiska kommissionen har inkommit med skriftliga yttranden, och de yttrade sig även muntligen vid förhandlingen, som hölls den 24 januari 2023.

⁷ Dom av den 7 november 2019, Profi Credit Polska (C-419/18 och C-483/18, EU:C:2019:930) (nedan kallad domen Profi Credit Polska II).

⁸ Beträffande innebörden av dessa bestämmelser, se punkterna 7 och 8 i detta förslag till avgörande.

IV. Bedömning

31. Jag kommer att behandla de frågor som ställts i förevarande mål i sak genom att för det första göra några inledande anmärkningar om unionsrättens ståndpunkt i fråga om nationella rättskraftsregler, särskilt på konsumentskyddsområdet, och om rättssäkerhetsprincipen, som rättskraftens verkan är ett specifikt uttryck för (1).

32. För det andra kommer jag att förklara att likvärdighetsprincipen inte kräver att tvistemål ska kunna återupptas på grundval av en dom från EU-domstolen i ett mål om förhandsavgörande där unionsrätten tolkas, när ett sådant återupptagande är möjligt, enligt nationell rätt, på grundval av vissa domar från den nationella författningsdomstolen (2).

33. För det tredje anser jag att den andra tolkningsfrågan (om skyldigheten att göra en unionsrättskonform tolkning) ger upphov till en rad frågeställningar som måste klargöras för att det ska vara möjligt att lämna ett förslag till svar på denna fråga. I detta sammanhang kommer jag att förklara att ett effektivt konsumentskydd mot oskäligen avtalsvillkor inte per automatik kräver att medlemsstaterna tillhandahåller ett *extraordinärt* rättsmedel i fall där den nationella domstolen har underlåtit att pröva frågan huruvida bindande avtalsvillkor i ett konsumentavtal faktiskt är oskäligen eller inte. Jag kommer emellertid även att förklara att de specifika omständigheter under vilka tredskodomen förefaller ha meddelats och vunnit laga kraft gör det nödvändigt att ge den berörda konsumenten tillgång till *ett rättsmedel* i någon form. Även om möjligheten att bifalla FY:s ansökan om återupptagande av målet enligt min uppfattning kommer att bero på de tolkningsmöjligheter som finns tillgängliga enligt polsk rätt (och på de tillämpliga tidsfristerna), kommer jag att förklara att EU-domstolens praxis erbjuder andra processuella medel genom vilka FY:s rätt att inte vara bunden av de (påstått) oskäligen avtalsvillkoren kan återställas (3).

1. Unionsrätten, nationella rättskraftsregler och rättssäkerhetsprincipen

34. Det ska inledningsvis påpekas att extraordinära rättsmedel, såsom det som är aktuellt i det nationella målet, generellt sett syftar till att ge enskilda möjlighet att få en omprövning av lagakraftvunna domstolsavgöranden. Dessa rättsmedel är således till sin natur sådana att de inverkar på principen om rättskraft, som annars innebär att lagakraftvunna domstolsavgöranden är orubbliga.

35. Även om principen om rättskraft är ett uttryck för rättssäkerhetsprincipen,⁹ är dess tillämpning dock inte alltid oinskränkt (vilket illustreras av förekomsten av extraordinära rättsmedel). I detta avseende framgår det av EU-domstolens praxis att undantag från denna princip som fastställts av den nationella lagstiftaren kan komma att ge upphov till ytterligare undantag som följer av unionsrätten.

36. Bedömningen av frågan huruvida unionsrätten i vissa situationer kan kräva att nationella rättskraftsregler sätts åt sidan görs, i avsaknad av särskilda bestämmelser på området, traditionellt sett mot bakgrund av likvärdighetsprincipen och effektivitetsprincipen, vilka sätter gränserna för medlemsstaternas utövande av sin processuella autonomi, i enlighet med skyldigheten till lojalt samarbete i artikel 4.3 FEU. Den allmänna ståndpunkten i unionsrätten är

⁹ Dom av den 1 juni 1999, Eco-Swiss (C-126/97, EU:C:1999:269, punkt 46).

följaktligen att den inte kräver att nationella rättskraftsregler sätts åt sidan för att avhjälpa nationella situationer som är oförenliga med unionsrätten, såvida inte någon av ovannämnda principer kräver en motsatt slutsats.¹⁰

37. Inom den nyss angivna ramen görs bedömningen generellt sett med försiktighet. EU-domstolen har vid upprepade tillfällen erinrat om betydelsen av principen om rättskraft, som anses vara motiverad av intresset av att säkerställa såväl en stabil rättsordning och stabila rättsförhållanden som en god rättskipning.¹¹ Såsom har framhållits i doktrinen tillgodoser denna princip även parternas behov av trygghet om att ett slutligt avgörande av en tvist inte ska kunna rubbas genom en ny rättegång och kan därför ses som en garanti som följer av rätten till ett effektivt domstolsskydd, samtidigt som den bidrar till ett bredare syfte av allmänt intresse, nämligen att det finns ett rättssystem vars stabilitet samhället kan förlita sig på.¹²

38. Extraordinära rättsmedel måste följaktligen – i egenskap av undantag från principen om rättskraft – hanteras med försiktighet. Även om de exakta förutsättningarna för deras tillämplighet kan variera beroende på vilken rättsordning det är fråga om, återspeglar de en fin avvägning som den nationella lagstiftaren har gjort mellan å ena sidan allmänintresset av rättssäkerhet och å andra sidan intresset av att uppnå ett rättvist resultat under specifika och begränsade omständigheter.¹³

39. Deras försiktiga utformning återspeglar den redan påtalade omständigheten att de påverkar stabiliteten i rättsförhållanden och motverkar rättssäkerhetsprincipen, som underförstått följer av artikel 6 i Europeiska konventionen om skydd för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna (Europakonventionen)¹⁴ och anses vara ”en av de grundläggande aspekterna av rättsstatsprincipen”.¹⁵ Av denna anledning har det ansetts att det sedan en dom vunnit laga kraft inte längre ska vara möjligt att få till stånd en ändring av domen, såvida inte omständigheter av väsentlig och tvingande karaktär, såsom domvilla eller uppenbart felaktig rättstillämpning, föranleder en motsatt bedömning.¹⁶

40. Dessa allmänna iakttagelser är naturligtvis även relevanta för bedömningen av förevarande mål. För att jag ska kunna lämna ett svar på de båda frågor som den hänskjutande domstolen har ställt kommer jag således att behöva pröva de ovannämnda principerna, vilka syftar till att stärka tillämpningen av unionsrätten, mot en synnerligen komplex och känslig bakgrund.

¹⁰ Se, exempelvis, dom av den 11 september 2019, Călin (C-676/17, EU:C:2019:700, punkterna 28–30 och där angiven rättspraxis) (nedan kallad domen Călin).

¹¹ Se, exempelvis, dom av den 24 oktober 2018, XC m.fl. (C-234/17, EU:C:2018:853, punkt 52 och där angiven rättspraxis) (nedan kallad domen XC).

¹² Se, i detta hänseende och för ett bredare resonemang, Turmo, A., *Res Judicata in European Union Law – A multi-faceted principle in a multilevel judicial system*, EU Law Live Press, 2022, s. 46.

¹³ Se även Wiśniewski, T., ”Extraordinary remedies in Polish civil procedure”, *Studia Prawnicze – The Legal Studies*, nr 4 (220), 2019, s. 107.

¹⁴ Europadomstolen, 19 maj 2020, REDQUEST LIMITED mot Slovakien, CE:ECHR:2020:0519JUD000274917, § 29 (nedan kallad Europadomstolens dom i målet Redquest).

¹⁵ Europadomstolen, 25 juni 2009, OOO LINK OIL SPB mot Ryssland, CE:ECHR:2009:0625DEC004260005, texten är inte indelad i paragrafer (nedan kallad Europadomstolens dom i målet Link Oil).

¹⁶ Europadomstolens dom i målet Redquest, § 29; Europadomstolens dom i målet Link Oil samt Europadomstolen, 9 juni 2015, PSMA, SPOL. S R.O. mot Slovakien, CE:ECHR:2015:0609JUD004253311, §§ 68–70.

2. Likvärdighetsprincipen och Författningsdomstolens avgöranden

41. Jag kommer att inleda prövningen av den första tolkningsfrågan med att mer ingående diskutera de gränser som unionsrätten i allmänhet, och likvärdighetsprincipen i synnerhet, sätter för nationella rättskraftsregler (a). När så konturerna av den tillämpliga ramen för bedömningen är tecknade kommer jag att identifiera vilken kategori av avgöranden från Författningsdomstolen som ska bedömas mot bakgrund av denna ram. Denna fråga har gett upphov till en omfattande diskussion under handläggningen av förevarande mål (b). På grundval av detta kommer jag att redogöra för skälen till att jag anser att skillnaderna i särdrag mellan de relevanta nationella avgörandena, å ena sidan, och EU-domstolens domar i mål om förhandsavgörande där unionsrätten tolkas, å andra sidan, utgör hinder för att anse att likvärdighetsprincipen blir tillämplig och att sådana domar från EU-domstolen därmed måste anses utgöra en (ny) lagstadgad grund för det aktuella extraordinära rättsmedlet (c).

a) Likvärdighetsprincipen och nationella rättskraftsregler

42. Såsom jag redan har påpekat kan likvärdighetsprincipen under vissa förutsättningar påverka räckvidden av nationella rättskraftsregler.

43. Mer specifikt innebär denna princip ett förbud för medlemsstaterna att införa processuella regler som är mindre förmånliga för en talan som grundas på ett åsidosättande av unionsrätten än de som gäller för en liknande talan som grundas på ett åsidosättande av nationell rätt.¹⁷ I det nu aktuella sammanhanget innebär detta att när det i nationell rätt föreskrivs undantag från rättskraftsreglerna för att göra det möjligt att avhjälpa åsidosättanden av rättigheter enligt nationell rätt, måste dessa undantag även gälla för *liknande taleformer* som grundas på ett åsidosättande av unionsrätten.

44. För att fastställa huruvida en talan som grundas på nationell rätt generellt sett kan anses *likna* en talan som syftar till att säkerställa rättigheter som följer av unionsrätten, ska hänsyn i princip tas till ändamålet med och grunden för en sådan talan samt dess väsentliga beståndsdelar.¹⁸

45. I förevarande mål är frågan emellertid inte huruvida två givna förfaranden ska anses likna varandra (och således måste omfattas av likvärdiga villkor),¹⁹ utan snarare huruvida enskilda måste ges möjlighet att inleda ett visst förfarande på grundval av en dom från EU-domstolen av ovannämnt slag, i fall där det är möjligt att inleda ett sådant förfarande på grundval av en specifik typ av nationella domstolsavgöranden.

46. Tidigare har ett liknande fall gett upphov till domarna i målet *Impresa Pizzarotti*,²⁰ i målet *XC* och i målet *Hochtief*.²¹

¹⁷ Se, bland många exempel, dom av den 17 maj 2022, *Unicaja Banco* (C-869/19, EU:C:2022:397, punkt 22 och där angiven rättspraxis) (nedan kallad domen *Unicaja Banco*).

¹⁸ Domen *Unicaja Banco*, punkt 23, domen *Călin*, punkt 35, och domen *XC*, punkt 27. Ibland hänvisar EU-domstolen endast till kriterierna "ändamål" och "väsentliga beståndsdelar", såsom i domen av den 26 januari 2010, *Transportes Urbanos y Servicios Generales* (C-118/08, EU:C:2010:39, punkt 35) (nedan kallad domen *Transportes Urbanos*). Skillnaden mellan dessa båda synsätt är under alla omständigheter liten, eftersom kriteriet "väsentliga beståndsdelar" är tillräckligt bred för att täcka alla relevanta aspekter av domstolsförfarandet.

¹⁹ Se, exempelvis, domen *Transportes Urbanos*.

²⁰ Dom av den 10 juli 2014, *Impresa Pizzarotti* (C-213/13, EU:C:2014:2067) (nedan kallad domen *Impresa Pizzarotti*).

²¹ Dom av den 29 juli 2019, *Hochtief Solutions Magyarországi Fióktelepe* (C-620/17, EU:C:2019:630) (nedan kallad domen *Hochtief*).

47. Det fall som var aktuellt i målet *Impresa Pizzarotti* rörde en nationell domstol (i sista instans) som hade vad som föreföll vara en ganska vidsträckt befogenhet att komplettera sina egna lagakraftvunna domar för att komma till rätta med åsidosättanden av nationell rätt, genom ett institut som kallades ”stegvis rättskraft”.²² EU-domstolen fann att det under sådana omständigheter måste vara möjligt att med stöd av detta institut avhjälpa en bristande överensstämmelse med relevanta unionsbestämmelser (om offentlig upphandling).

48. I domen *Hochtief*, som gällde offentlig upphandling, gjorde EU-domstolen också ett ganska brett uttalande av innebörd att om de processuella reglerna innefattar möjligheten att ompröva en lagakraftvunnen dom, i syfte att göra situationen förenlig med ett tidigare avgörande som både domstolen och parterna *kände till*, så ska denna möjlighet även ha företräde för att göra situationen förenlig med en tidigare dom från EU-domstolen.²³

49. Det framgår dock vid en noggrann granskning av EU-domstolens resonemang att dessa omständigheter, det vill säga sådana som medgav att en lagakraftvunnen dom omprövas, framställdes som ett hypotetiskt scenario som det ankom på den hänskjutande domstolen att kontrollera. Detta scenario hade utformats för att återspegla den situation som förelåg i målet, där en dom om förhandsavgörande påstods ha åsidosatts i ett senare skede av det mål i vilket det hade begärts. Det förblev enligt min mening oklart om de nationella bestämmelser som medgav undantag från rättskraftsreglerna verkligen passade in på detta hypotetiska scenario.²⁴

50. Vad slutligen gäller domen *XC*, slog EU-domstolen där fast att likvärdighetsprincipen inte kan anses medföra en skyldighet att utvidga möjligheten till resning i brottmål på grund av en överträdelse av Europakonventionen till att även omfatta överträdelser av de grundläggande rättigheter som garanteras av unionsrätten. EU-domstolen grundade sitt resonemang på ”det nära funktionella bandet” mellan det aktuella nationella rättsmedlet och förfarandet vid Europadomstolen.²⁵ Detta rättsmedel hade nämligen i huvudsak införts för att Europadomstolens domar skulle kunna verkställas i, som jag förstår det, mål som har ett individuellt samband med varandra.²⁶ Ett mål vid Europadomstolen kan i princip endast anhängiggöras och avgöras genom dom *efter* det att alla nationella rättsmedel har uttömts. EU-domstolen jämförde denna situation med logiken bakom säkerställandet av unionsrättsligt grundade rättigheter genom domstolarna, som sker *innan* det föreligger ett lagakraftvunnet nationellt domstolsavgörande, inte minst genom förfarandet för förhandsavgörande.

51. Även om denna rättspraxis naturligtvis utgör en användbar referensram, är ingen av de domar som jag kortfattat redogjort för ovan direkt överförbara på det nu aktuella fallet. Bedömningen av likvärdighetsprincipens konsekvenser är nämligen med nödvändighet fallspecifik, eftersom den innefattar en jämförelse av de aktuella rättsmedlens särdrag.

52. För att kunna göra en sådan bedömning i förevarande mål kommer jag nu att klargöra vilka typer av avgöranden från Författningsdomstolen som ska anses vara relevanta för detta ändamål.

²² Domen *Impresa Pizzarotti*, punkt 55.

²³ Domen *Hochtief*, punkt 63.

²⁴ I punkt 63 i den domen slog EU-domstolen således fast att ”[d]et ankommer ... på den hänskjutande domstolen att kontrollera om de ungerska procedurreglerna innefattar möjligheten att ompröva en dom som vunnit laga kraft, i syfte att göra situationen förenlig med en tidigare lagakraftvunnen dom, vilken den domstol som meddelade domen och parterna i det mål som gav upphov till domen redan kände till. *Om så vore fallet ...*”. Min kursivering.

²⁵ Domen *XC*, punkterna 31 och 34.

²⁶ Se, för ett liknande resonemang, förslag till avgörande av generaladvokat Bobek i målet *Călin* (C-676/17, EU:C:2019:94, punkterna 72–74).

b) Relevanta avgöranden från Författningsdomstolen

53. Även om det inte direkt framgår av lydelsen av den första tolkningsfrågan står det klart att det endast är avgöranden från Författningsdomstolen som meddelats *efter* det lagakraftvunna domstolsavgörande som en ansökan om återupptagande avser som kan åberopas som grund för återupptagande enligt artikel 401¹ KPC. Såvitt jag förstår är nämligen logiken bakom artikel 401¹ KPC, till vilken denna fråga hänvisar, att det är genom en senare dom från Författningsdomstolen som det blir uppenbart att ett tidigare domstolsavgörande vilar på rättsstridig grund.

54. På samma sätt meddelades de tre ovannämnda domarna från EU-domstolen,²⁷ vilka den hänskjutande domstolen anser utgöra möjliga grunder för att återuppta det omtvistade målet, efter tredsdomen. Den första tolkningsfrågan ska således förstås så, att den syftar till att få klarhet i huruvida det kan anses finnas likvärdighet mellan Författningsdomstolens domar, å ena sidan, och EU-domstolens domar i mål om förhandsavgörande där unionsrätten tolkas, å andra sidan, vilka i båda fallen har meddelats *efter* det lagakraftvunna domstolsavgörande som begärs omprövat.

55. Med detta klarlagt ska det dock påpekas att den hänskjutande domstolen har förklarat att det finns två kategorier av avgöranden från Författningsdomstolen som kan åberopas som grund för återupptagande av mål enligt artikel 401¹ KPC. De har kallats ”klara domar” respektive ”negativa tolkningsdomar”.²⁸

56. Som svar på en fråga från EU-domstolen förklarade den hänskjutande domstolen att den genom sin första fråga vill få klarhet i vilka konsekvenser likvärdighetsprincipen får för *båda* dessa kategorier av domar.

57. I detta sammanhang vill jag påpeka följande.

58. När Författningsdomstolen i en ”klar dom” finner att den föreskrift som är föremål för prövning står i strid med en överordnad författning, innebär det, såsom förklaras i begäran om förhandsavgörande, att den aktuella föreskriften förlorar sin giltighet.

59. Såväl den polska regeringen som kommissionen tycks instämma i detta, liksom i att en ”klar dom” från Författningsdomstolen utgör en grund för att återuppta ett tvistemål med stöd av artikel 401¹ KPC.

60. Det förefaller emellertid råda oenighet vad gäller kategorin ”negativa tolkningsdomar”.

61. Det förefaller som om Författningsdomstolen i en tolkningsdom tar ställning till huruvida en viss tolkning av en föreskrift är förenlig eller inte med en överordnad författning. Det ska särskilt påpekas att när en sådan dom leder till ett negativt resultat, det vill säga att en föreskrift inte får tolkas på visst sätt på grund av att denna tolkning är rättsstridig (”en negativ tolkningsdom”), så är den tolkade föreskriften fortfarande giltig.

²⁷ Se punkt 28 i förevarande förslag till avgörande.

²⁸ Se även Granat, M. och Granat, K., *The Constitution of Poland: A Contextual Analysis*, Hart Publishing, 2019, ss. 147–148. Det framgår av begäran om förhandsavgörande och av den förklaring som den polska regeringen lämnade vid förhandlingen att det visserligen finns tre typer av förfaranden i vilka Författningsdomstolen kan meddela en dom som kan ligga till grund för ett återupptagande av ett mål enligt artikel 401¹ KPC, beroende på om förfarandet vid denna domstol har inletts i) av ett offentligt organ som har behörighet att göra detta, ii) av en nationell domstol inom ramen för ett pågående förfarande, eller iii) av en enskild klagande. Frågan vilket av dessa förfaranden som faktiskt har tillämpats saknar dock betydelse för möjligheten att åberopa den aktuella grunden för återupptagande.

62. Den hänskjutande domstolen har förklarat att medan det är möjligt att åberopa en ”negativ tolkningsdom” som grund för att återuppta ett administrativt förfarande, är det enligt polsk rätt oklart huruvida detsamma gäller för *tvistemål* (såsom det som är omtvistat i det nationella målet). Den har medgett att den rådande uppfattningen går i riktning mot ett nekande svar på denna fråga. Den hänskjutande domstolen anser dock själv att frågan kan besvaras jakande.

63. I detta sammanhang påpekade kommissionen under förhandlingen att det är den polska regeringen som är bäst lämpad att bedöma denna fråga. Den framhöll emellertid att Författningsdomstolens avgöranden enligt nationell rätt anses ha bindande allmängiltig verkan (*erga omnes*) utan åtskillnad mellan de olika typer av domar som denna domstol kan meddela.

64. Den polska regeringen har gjort gällande att en ”negativ tolkningsdom” inte påverkar giltigheten av den tolkade föreskriften och att den därför inte kan utgöra grund för att återuppta ett tvistemål. Vid förhandlingen betonade nämnda regering att den grundar sin ståndpunkt på en resolution från Sąd Najwyższy (Högsta domstolen, Polen) (nedan kallad Högsta domstolen) som, enligt dess uppfattning, reglerar denna fråga.²⁹

65. Jag noterar att frågan huruvida en ”negativ tolkningsdom” från Författningsdomstolen utgör grund för att återuppta ett tvistemål enligt artikel 401¹ KPC naturligtvis inte är en fråga som det ankommer på EU-domstolen att ta ställning till. Förfarandet enligt artikel 267 FEUF grundar sig på en tydlig funktionsfördelning, där de nationella domstolarna har exklusiv behörighet att tolka nationell rätt. Det saknas således skäl att inom ramen för förevarande mål ifrågasätta vad den hänskjutande domstolen har anfört beträffande innebörden av nationell rätt.³⁰

66. Jag kommer därför fortsättningsvis att utgå från den hänskjutande domstolens antagande att en ”negativ tolkningsdom” kan utgöra grund för att återuppta ett tvistemål i enlighet med artikel 401¹ KPC. Av detta skäl kommer jag att inbegripa denna kategori av avgöranden i förevarande bedömning.

c) Konsekvenser som ska dras av likvärdighetsprincipen

67. Jag kommer att inleda min bedömning av konsekvenserna av likvärdighetsprincipen i förevarande mål med att diskutera syftet med det nu aktuella extraordinära rättsmedlet. I detta sammanhang kommer jag att förklara att detta rättsmedel enligt mitt förmenande är knutet till vad som förefaller vara ett *direkt* ställningstagande från Författningsdomstolen om att en föreskrift (av lägre dignitet) står i strid med en överordnad författning eller om att en viss tolkning av en föreskrift av lägre dignitet är rättsstridig (i).

68. Därefter kommer jag att övergå till att behandla vilka särdrag som kännetecknar EU-domstolens domar i mål om förhandsavgörande där unionsrätten tolkas, som utgörs av att EU-domstolen genom dessa domar tillhandahåller en officiell tolkning av unionsrätten inom ramen för en bredare *dialog mellan EU-domstolen och de nationella domstolarna*, där de exakta konsekvenserna för berörd nationell rätt (som är underordnad unionsrätten) ska dras av den nationella domstolen, och där den exakta formen för dessa konsekvenser beror på ett antal

²⁹ Resolution från Sąd Najwyższy (Högsta domstolen) av den 17 december 2009, III CZP 2/09.

³⁰ Se, exempelvis, dom av den 4 mars 2020, Telecom Italia (C-34/19, EU:C:2020:148, punkt 56 och där angiven rättspraxis) (nedan kallad domen Telecom Italia).

variabler. Denna specifika dimension gör det enligt min mening extremt svårt att anpassa dessa avgöranden till den särskilda logik som gäller för det nu aktuella extraordinära rättsmedlet, utan att undergräva kravet på rättssäkerhet (ii).

69. Om denna grundläggande skillnad inte skulle uppfattas som ett hinder för tillämpningen av likvärdighetsprincipen, kommer jag som ett alternativ att redogöra för hur jag anser att man, med bibehållen respekt för likvärdighetsprincipens gränser och kravet på rättssäkerhet, bör definiera gruppen av domar i mål om förhandsavgörande där unionsrätten tolkas som skulle kunna utlösa tillämpningen av nämnda rättsmedel (iii). Jag kommer även att behandla frågan om tillämpliga tidsfrister inom ramen för denna alternativa bedömning. Redan denna aspekt av målet visar på utmaningarna med att integrera den logik som gäller för domar i mål om förhandsavgörande där unionsrätten tolkas i den ordning som gäller för det nu aktuella extraordinära rättsmedlet (iv).

i) De aktuella nationella förfarandena: deras ändamål och funktionella band

70. Jag övergår nu till att behandla de tre prövningskriterier som nämns i punkt 44 ovan, nämligen ändamål, grund och väsentliga beståndsdelar. I detta avseende framgår det av handlingarna i målet att *ändamålet* med de respektive förfaranden som kan leda till domar från Författningsdomstolen som kan åberopas med stöd av artikel 401¹ KPC i allmänhet är att få fastställt antingen huruvida en viss föreskrift strider eller inte strider mot överordnad författning – och därmed huruvida den är ogiltig eller giltig – eller huruvida en viss tolkning av denna föreskrift strider mot överordnad författning.

71. Ändamålet med det extraordinära rättsmedel som föreskrivs i artikel 401¹ KPC förefaller således vara att ge enskilda möjlighet att få en omprövning av en lagakraftvunnen dom efter det att en föreskrift som legat till grund för denna dom har blivit ogiltig eller efter det att det har fastställts att domen bygger på en rättsstridig tolkning av nämnda föreskrift.

72. För att återspegla det språkbruk som EU-domstolen använde i domen XC, förefaller det enkelt uttryckt finnas ett funktionellt band mellan det rättsmedel som föreskrivs i artikel 401¹ KPC och Författningsdomstolens konstaterande av att den föreskrift som åberopades i det mål som ansökan om återupptagande avser står i strid med en överordnad författning (eller av att en viss tolkning av denna föreskrift är rättsstridig).

73. I motsats till i domen XC är det funktionella bandet dock något svagare i förevarande mål, eftersom det, för att återupptagande ska vara möjligt enligt artikel 401¹ KPC, inte krävs att den dom från Författningsdomstolen som kan utlösa tillämpningen av detta rättsmedel ska ha meddelats i ett mål som har ett individuellt samband med det mål som ansökan om återupptagande avser.

74. Detta rättsmedel förefaller nämligen vara tillgängligt för *samtliga* parter i mål som har avgjorts på grundval av nationell rätt som senare förklarats vara rättsstridig, under förutsättning att ansökan om återupptagande görs inom den tillämpliga tidsfristen.

75. Av detta skäl, och i motsats till det fall som var aktuellt i målet XC, förefaller det inte vara relevant att en dom i ett mål om förhandsavgörande där unionsrätten tolkas generellt sett utgör ett medel för att på förhand säkerställa efterlevnad, redan innan ett lagakraftvunnet nationellt domstolsavgörande ens har meddelats. Detta gäller naturligtvis för enskilda fall där ett förhandsavgörande begärs. Enligt min mening upphör emellertid detta specifika övervägande att

vara avgörande när det funktionella bandet mellan det extraordinära rättsmedlet och den dom från Författningsdomstolen som kan utlösa tillämpningen av detta rättsmedel utvidgas till att omfatta *alla senare* domar från denna domstol som medför att den aktuella föreskriften blir ogiltig eller inte får tolkas på det sätt som gjorts på grund av att denna tolkning är rättsstridig.

76. Detta uttömmar emellertid inte alla de särdrag hos domar i mål om förhandsavgörande där unionsrätten tolkas som måste beaktas.

77. Det som förefaller vara avgörande i förevarande mål är skillnaderna i den logik som styr konsekvenserna av de respektive kategorierna av domstolsavgöranden varom nu är fråga.

78. När Författningsdomstolen slår fast att en föreskrift står i strid med en överordnad författning lämnar detta, som jag förstår det, inte mycket utrymme för diskussion om de rättsliga konsekvenserna av detta konstaterande för den berörda underordnade föreskriften. Såsom har påpekats ovan förklaras föreskriften vara oförenlig och upphör att vara en del av rättsordningen. Det aktuella extraordinära rättsmedlet gör det därefter möjligt att ge dessa konsekvenser konkret uttryck vad avser domstolsavgöranden som har meddelats med stöd av denna (ogiltigförklarade) föreskrift.

79. Det nu sagda gäller, i tillämpliga delar, även för de ”negativa tolkningsdomarna”.

80. Även om sådana domar inte påverkar giltigheten av den tolkade föreskriften, är den omständigheten att det blir omöjligt att göra en viss tolkning av den aktuella underordnade föreskriften en direkt och omedelbar följd av Författningsdomstolens ställningstagande på samma sätt som i de ”klara domarna”. Ett sådant ställningstagande ”överförs” därefter till de lagakraftvunna domstolsavgöranden som innehåller en sådan otillåten tolkning av den aktuella underordnade föreskriften genom att enskilda ges möjlighet att få en omprövning av dem med hjälp av det aktuella extraordinära rättsmedlet.

81. I motsats till detta är det primära syftet med förhandsavgöranden om tolkning att tillhandahålla en tolkning av unionsrätten (som är överordnad nationell rätt). Även om domar i sådana mål om förhandsavgörande i så måtto utgör en auktoritativ grund från vilken lämpliga konsekvenser ska dras för den aktuella, eventuellt oförenliga, nationella rättsregeln, ska dessa specifika konsekvenser dras av respektive nationell domstol, efter det att förhandsavgörandet har meddelats och det nationella målet har återupptagits. Det är viktigt att återigen påpeka att den exakta formen för dessa konsekvenser typiskt sett kommer att bero på ett antal variabler.

82. Denna aspekt är, enligt min mening, av grundläggande betydelse för möjligheten att utan svårighet fastställa huruvida ett visst förhandsavgörande i slutändan kommer att medföra rättsliga konsekvenser som kan anses likna dem som följer av Författningsdomstolens respektive domar. Detta har i sin tur betydande konsekvenser för möjligheten att förutse i vilka situationer det i det nationella målet aktuella extraordinära rättsmedlet skulle kunna tillämpas, om det utvidgades på nu tänkt sätt. Jag kommer att behandla denna fråga mer ingående nedan.

ii) De nu relevanta särdragen hos domar i mål om förhandsavgörande där unionsrätten tolkas

83. Såsom redan kort har påpekats är det övergripande syftet med förfarandet för förhandsavgörande (om tolkning) att ge de nationella domstolarna de upplysningar om tolkningen av unionsrätten som de behöver för att kunna avgöra de mål som de har att pröva (vilket kan sägas vara syftet på mikronivå) och, samtidigt, att säkerställa en enhetlig tolkning och

tillämpning av unionsrätten inom hela Europeiska unionen (vilket kan sägas vara syftet på makronivå).³¹

84. Det är viktigt att notera att domar i mål om förhandsavgörande meddelas i ett vidare sammanhang, det vill säga den dialog mellan domstolar som förfarandet med förhandsavgörande utgör, i vilket EU-domstolens roll kompletteras av respektive hänskjutande domstols efterföljande ingripande. Även om det är EU-domstolens uppgift att tillhandahålla en bindande tolkning av unionsrätten, är det de nationella domstolarna som ansvarar för konsekvenserna av denna tolkning för det konkreta fallet, i enlighet med den övergripande principen om unionsrättens företräde.³²

85. När en konflikt mellan unionsrätten och den nationella rätten konstateras beror dess lösning dessutom på ett antal variabler.

86. Från ett unionsrättsligt perspektiv är frågan huruvida den konstaterade oförenligheten mellan nationell rätt och unionsrätten medför att nationell rätt ska sättas åt sidan i synnerhet beroende av den berörda unionsrättsliga bestämmelsens särskilda karaktär (såsom dess tillämplighet i horisontella förhållanden eller dess direkta vertikala effekt, varvid det bör noteras att direkt effekt är ett villkor för att det med stöd av unionsrätten ska kunna krävas att en nationell bestämmelse sätts åt sidan).³³

87. Från ett nationellrättsligt perspektiv är frågan huruvida den konstaterade oförenligheten medför att den oförenliga nationella rätten i praktiken inte kan tillämpas beroende av vilka tolkningsmöjligheter som finns i den aktuella rättsordningen. Även i fall där det får anses följa av en dom i ett mål om förhandsavgörande att en viss bestämmelse i nationell rätt är oförenlig med unionsrätten, innebär detta inte nödvändigtvis att den upphör att gälla, eftersom den nationella domstolen kan finna ett sätt att tolka den i överensstämmelse med unionsrätten. I princip ska möjligheten att göra en konform tolkning övervägas först, och det är först när en sådan lösning inte är möjlig som den oförenliga lagstiftningen ska sättas åt sidan (när en sådan åtgärd krävs enligt unionsrätten).³⁴

88. Denna logik står, enligt min mening, i ganska skarp kontrast till den logik som styr de båda relevanta kategorierna av Författningsdomstolens domar. När det i sådana domar konstateras att en viss föreskrift står i strid med en överordnad författning anges det, som jag redan har förklarat, även direkt vilka särskilda konsekvenser som detta får för den berörda underordnade föreskriften (det vill säga att den blir ogiltig eller inte får tolkas på ett visst sätt).

89. Jag vill tillägga att denna skillnad inte påverkas av den omständigheten att de två kategorier av domstolsavgöranden som jämförs förefaller ha allmängiltiga verkningar (*erga omnes*).³⁵

³¹ Se, särskilt, dom av den 6 oktober 2021, *Consorzio Italian Management och Catania Multiservizi* (C-561/19, EU:C:2021:799, punkterna 27–30 och där angiven rättspraxis). Se, angående uttrycken "mikrosyfte" och "makrosyfte", förslag till avgörande av generaladvokat Bobek i målet *Consorzio Italian Management och Catania Multiservizi* (C-561/19, EU:C:2021:291, punkt 55).

³² Se, beträffande denna princip, dom av den 24 juni 2019, *Popławski* (C-573/17, EU:C:2019:530, punkt 53 och där angiven rättspraxis) (nedan kallad domen *Popławski*).

³³ Såsom klargjordes i domen *Popławski*, punkt 64.

³⁴ Se, för ett exempel relaterat till den nu aktuella frågan, domen *Kancelaria Medius*, punkterna 47–51, i vilken EU-domstolen uppmanade den hänskjutande domstolen att först pröva möjligheterna att göra en konform tolkning av den aktuella nationella bestämmelsen innan den erinrade om dess (subsidiära) skyldighet att underlåta att tillämpa den.

³⁵ Jag erinrar om att ett förhandsavgörande inte enbart är bindande såvitt avser dess tillämpning i det mål som är anhängigt vid den aktuella hänskjutande domstolen (verkan mellan parterna (*inter partes*)), utan även måste iakttas i andra förfaranden där samma unionsrättsliga bestämmelse är relevant (allmängiltig verkan (*erga omnes*)), vilket motsvarar förhandsavgörandeförfarandets syfte på mikro- respektive makronivå (se punkt 83 ovan).

90. Denna likhet vid första påseendet ledde till en viss diskussion under förhandlingen.³⁶

91. Resonemanget ovan visar emellertid enligt min mening att förutsättningarna för allmängiltig verkan (*erga omnes*) – i de båda fall som jämförs – har i grunden olika innebörd och konsekvenser. Det är viktigt att notera att det faktum att de aktuella domstolsavgörandena i båda fallen generellt är bindande inte tycks säga något om hur det inbördes samspelet mellan dessa avgöranden och den föreskrift som förklarats stå i strid med en överordnad författning ser ut.

92. Den skillnad som jag har identifierat ovan har enligt min mening stor betydelse för möjligheten att förutse – på grundval enbart av domstolsavgörandet – de specifika situationer där det nu aktuella extraordinära rättsmedlet skulle vara tillämpligt om grunderna för det utökades till att omfatta domar i mål om förhandsavgörande där unionsrätten tolkas: det skulle kunna bli tillämpligt i vissa fall, men inte nödvändigtvis i andra.

93. Annorlunda uttryckt skulle en tillämpning av likvärdighetsprincipen under dessa omständigheter ske på bekostnad av minskad rättssäkerhet, vilket inte är ett ringa pris att betala. Frågan vilka fall som kan utlösa tillämpning av det nu aktuella rättsmedlet skulle nämligen kräva en separat mellanliggande prövning (med eventuellt behov av att höra parterna) av huruvida en viss dom i ett mål om förhandsavgörande i slutändan medför konsekvenser som kan anses vara jämförbara med dem som utlöstes av någon av de relevanta domarna från Författningsdomstolen.

94. Om behovet av att göra en sådan prövning inte anses utgöra hinder för att likvärdighetsprincipen aktualiseras, kommer jag dock nedan att, som ett alternativ, redogöra för hur jag anser att man, med bibehållen respekt för likvärdighetsprincipens gränser och kravet på rättssäkerhet, bör definiera gruppen av domar i mål om förhandsavgörande där unionsrätten tolkas som potentiellt skulle kunna utgöra grund för återupptagande av ett mål.

iii) Alternativt klagörande beträffande gruppen av domar i mål om förhandsavgörande där unionsrätten tolkas som potentiellt skulle kunna utgöra grund för återupptagande av ett mål

95. För det första måste det avgöras huruvida den relevanta gruppen av domar i mål om förhandsavgörande där unionsrätten tolkas utgörs av domar som medför att en viss bestämmelse i nationell rätt ska sättas åt sidan eller av sådana domar som (endast) medför att nationell rätt inte får tolkas på visst sätt på grund av att tolkningen är oförenlig med unionsrätten.

96. Svaret på den frågan beror kanske på huruvida det relevanta nationella jämförelseobjektet är en ”klar dom” eller en ”negativ tolkningsdom” från Författningsdomstolen. Såsom anförts ovan medför den första kategorin domar att den föreskrift som förklarats stå i strid med en överordnad författning blir ogiltig, medan den andra kategorin endast medför att den aktuella föreskriften inte får tolkas på ett visst sätt.

³⁶ Samma diskussion avsåg även retroaktiva rättsverkningar (*ex tunc*). Enligt fast rättspraxis ska innebörden av en viss unionsbestämmelse, såsom den klargjorts av EU-domstolen, anses ha förelegat från och med den tidpunkt då bestämmelsen trädde i kraft (dom av den 6 juli 2023, Minister for Justice and Equality (Framställan om samtycke – Verkan av den ursprungliga europeiska arresteringsordern), C-142/22, EU:C:2023:544, punkt 32 och där angiven rättspraxis). I detta sammanhang påpekade kommissionen att rättsverkningarna av Författningsdomstolens domar sträcker sig (i vart fall) så långt tillbaka i tiden som behövs för att det ska vara möjligt att återuppta ett mål. Den polska regeringen har för sin del angett att Författningsdomstolens domar har verkan för framtiden (*pro futuro*).

97. Ett enkelt svar på denna fråga förefaller vara att de möjliga konsekvenserna av en dom i ett mål om förhandsavgörande aldrig exakt kan passas in i den första kategorin domar från Författningsdomstolen (eftersom EU-domstolen aldrig kan ogiltigförklara nationell rätt),³⁷ medan de, såsom kommissionen i huvudsak har hävdad, däremot skulle kunna passas in i den andra kategorin.³⁸

98. Denna gränsdragning är emellertid inte helt övertygande. Jag konstaterar att ett förhandsavgörande från EU-domstolen om unionsrättens tolkning kan leda till att viss nationell lagstiftning i praktiken inte kan tillämpas. Man kan således hävda att det i slutändan inte är någon större skillnad mellan att å ena sidan ”dödförklara” en nationell bestämmelse och å andra sidan att hålla den ”vid liv”, men samtidigt se till att den fräntas sin faktiska förmåga att reglera ett visst förhållande i samhället.

99. När det väl har fastställts (i motsats till mitt huvudförslag i föregående avsnitt) att likvärdighetsprincipen kan komma att bli tillämplig även i fall där en dom i ett mål om förhandsavgörande inte har omedelbara rättsliga konsekvenser (för nationell rätt), borde dessutom kanske samma bedömning göras i fråga om skillnaden mellan en (direkt) ogiltigförklaring av en viss bestämmelse i nationell rätt och det förhållandet att denna bestämmelse sätts åt sidan (vilket för övrigt kan leda till att den faktiskt upphävs av den nationella lagstiftaren vid en senare tidpunkt).

100. Slutligen ska det även erinras om att jämförelsen mellan respektive rättsmedel eller domar vid tillämpning av likvärdighetsprincipen består i att kontrollera huruvida dessa rättsmedel eller domar är *likartade*. För att likvärdighetsprincipen ska kunna bli tillämplig behöver de inte vara *identiska*.

101. Även om detta synsätt förefaller oproblematiskt i samband med ordinära rättsmedel, anser jag dock att det bör hanteras med större återhållsamhet när det gäller extraordinära rättsmedel, eftersom dessa rättsmedel påverkar så pass grundläggande principer som rättskraft och rättssäkerhet.

102. Skillnaden i fråga om de exakta rättsliga konsekvenserna för en föreskrift som förklarats stå i strid med en överordnad författning borde således enligt min mening ha betydelse, vilket i detta särskilda sammanhang skulle innebära att det enda relevanta nationella jämförelseobjektet borde vara ”negativa tolkningsdomar”, och inte ”klara domar”.

103. Av samma skäl skulle gruppen av jämförbara domar i mål om förhandsavgörande där unionsrätten tolkas dessutom behöva begränsas ytterligare så att den endast omfattar domar som medför att nationell rätt inte får *tolkas* på visst sätt, men som inte går så långt som till att kräva att den *inte ska tillämpas*. Annars skulle det nämligen bli fråga om en kategori av annat och mer ingripande slag som omfattar rättsliga konsekvenser som en ”negativ tolkningsdom” inte förefaller leda till.

104. För *det andra* anser jag att den relevanta gruppen av domar i mål om förhandsavgörande där unionsrätten tolkas endast skulle kunna omfatta domar av detta slag som avser *exakt samma* lagstiftning som den som legat till grund för den lagakraftvunna dom som den berörda personen

³⁷ Se, för ett liknande resonemang, Lenaerts, K., Maselis, I., och Gutman, K., *EU Procedural Law*, Oxford European Union Law Library, 2015, s. 238.

³⁸ Jag erinrar om att den polska regeringen har hävdad att kategorin ”negativa tolkningsdomar” inte utgör en sådan grund för återupptagande av tvistemål som annars föreskrivs i artikel 401¹ KPC. Se punkt 64 ovan.

vill få en omprövning av. En vidare definition av det relevanta jämförelseobjektet skulle nämligen gå utöver vad den relevanta gruppen av domar från Författningsdomstolens särskilt är inriktade på (och, även i detta avseende, påverka kravet på rättssäkerhet).

105. Dessa domar förefaller nämligen avse en specifik författning eller föreskrift i nationell rätt. Såvitt jag förstår är det inte möjligt att med framgång ansöka om att det nu aktuella extraordinära rättsmedlet ska tillämpas *analogt*. Det går alltså inte att grunda en ansökan på en påstådd ogiltighet hos eller en påstått oförenlig tolkning av en annan nationell bestämmelse än den som faktiskt har prövats av Författningsdomstolen, även om den åberopade bestämmelsen liknar den redan prövade.

106. För *det tredje* uppfattar jag det som att själva syftet med ”tolkningsdomar” är att ta ställning till frågan huruvida en viss tolkning av nationell rätt är förenlig med en överordnad författning och att ett svar på denna fråga därför återspeglas i domslutet i dessa domar, vilket den polska regeringen i huvudsak förklarade under förhandlingen.

107. Även om iakttagandet av likvärdighetsprincipen (och, återigen, kravet på rättssäkerhet) skulle kräva att den relevanta gruppen av domar i mål om förhandsavgörande där unionsrätten tolkas avgränsades på samma sätt, kan en sådan avgränsning leda till godtyckliga resultat med hänsyn till den logik som styr denna typ av domar.

108. Även om EU-domstolen i vissa domar gör det relevanta uttalandet i domslutet, kan det nämligen i andra fall vara så att detta uttalande framgår av domskälen. Detta återspeglar den omständigheten att det huvudsakliga syftet med nämnda domar är att tillhandahålla en tolkning av unionsrätten, och att deras exakta inriktning beror på hur frågorna är formulerade samt på den specifika nationella rättsliga och faktiska kontexten.

109. Det bör dessutom understrykas att förutsättningarna för att få till stånd en omprövning av ett lagakraftvunnet domstolsavgörande innefattar den avgörande aspekten tidsfrister. I detta hänseende kräver rättssäkerhetsprincipen att det tydligt framgår från och med vilken tidpunkt de börjar löpa. I förevarande mål förefaller denna tidpunkt vara offentliggörandet av den relevanta domen från Författningsdomstolen. Den hänskjutande domstolen förefaller dock anse att den kan grunda sig på endera av *tre* olika domar i mål om förhandsavgörande där unionsrätten tolkas för att eventuellt bifalla den ansökan om återupptagande av ett mål som den har att pröva. Detta synsätt i sig avslöjar enligt min mening utmaningarna med att integrera den logik som gäller för domar i mål om förhandsavgörande i den ordning som gäller för det nu aktuella extraordinära rättsmedlet.

iv) Vilken del av relevant rättspraxis från EU-domstolen är avgörande för bedömningen av vilka tidsfrister som är tillämpliga?

110. Den hänskjutande domstolen har identifierat tre domar i mål om förhandsavgörande där unionsrätten tolkas (domen Profi Credit Polska I, domen Profi Credit Polska II och domen Kancelaria Medius) som enligt dess mening visar att tredskodomen meddelades i strid med den nationella lagstiftning som införlivar artiklarna 6 och 7 i direktiv 93/13. Jag erinrar om att det påstådda åsidosättandet består i att Distriktsdomstolen meddelade denna dom utan att pröva huruvida de omtvistade avtalsvillkoren var oskäligen och att den, då den inte hade tillgång till avtalsvillkoren, underlät att begära att de skulle företes.

111. Även om jag håller med den hänskjutande domstolen om att denna rättspraxis är relevant för bedömningen av de omständigheter under vilka tredskodomen meddelades och kan leda till den slutsats som den hänskjutande domstolen har föreslagit,³⁹ anser jag att endast en av domarna (domen Kancelaria Medius) faktiskt uppfyller de parametrar som jag i föregående avsnitt har föreslagit som ett alternativ. Den domen är emellertid inte den första som kan anses göra det möjligt att dra liknande slutsatser.

112. Vad jag menar är att EU-domstolen i domen Kancelaria Medius fann att vissa angivna bestämmelser i direktiv 93/13 skulle tolkas på sätt att de utgjorde hinder mot en viss tolkning av de i det målet aktuella nationella bestämmelserna,⁴⁰ vilka, såsom kommissionen har påpekat, tycks vara desamma som de som är i fråga i det nu nationella målet.⁴¹ Detta slogs dessutom fast i domslutet (och även om den oförenliga lagstiftningen inte identifieras där med namn, finns den angiven i andra delar av EU-domstolens dom).

113. Närmare bestämt framgår det av denna dom att en nationell domstol som hyser tvivel om huruvida avtalsvillkoren är oskäligen, men inte förfogar över en handling som innehåller dessa villkor, måste kunna begära att handlingen företes (för att kunna granska dessa villkor).⁴²

114. Även om denna slutsats förefaller stämma ganska väl överens med situationen i det nationella målet, bygger denna dom i själva verket på tidigare rättspraxis, inbegripet (men inte enbart) de två andra domar som den hänskjutande domstolen har identifierat.

115. För *det första* slog EU-domstolen i domen Profi Credit Polska I fast att direktiv 93/13 utgör hinder för en nationell lagstiftning som gör det omöjligt för den nationella domstolen att ex officio pröva huruvida avtalsvillkoren i ett konsumentavtal eventuellt är oskäligen, om reglerna för att utöva rätten att bestrida ett *betalningsföreläggande* helt enkelt är alltför restriktiva. I det aktuella fallet fann EU-domstolen att de tillämpliga reglerna gick över denna gräns på grund av deras särskilt restriktiva karaktär.⁴³

116. Den hänskjutande domstolen har i detta avseende konstaterat att även om det nu aktuella nationella målet inte avser ett betalningsföreläggande (och således inte samma nationella lagstiftning), är villkoren för att ansöka om återvinning av den aktuella tredskodomen lika restriktiva.

117. För *det andra* behandlade EU-domstolen i domen Profi Credit Polska II specifikt frågan om konsekvenserna av att den nationella domstolen saknade möjlighet att göra en prövning ex officio, och preciserade att en nationell domstol som hyser allvarliga tvivel om huruvida avtalsvillkoren är oskäligen kan kräva att de relevanta handlingarna företes.⁴⁴

³⁹ Denna fråga är emellertid inte föremål för tvisten i förevarande mål och har således inte diskuterats. Se punkt 28 i förevarande förslag till avgörande.

⁴⁰ Se domslutet i domen Kancelaria Medius, punkt 53.

⁴¹ Jag noterar dock att de specifika regler som det hänvisas till i domen Kancelaria Medius följer av artikel 339.2 KPC, som återges i punkt 8 i den domen, medan det i begäran om förhandsavgörande i förevarande mål endast hänvisas till artikel 339.1 KPC om möjligheten att meddela tredskodom generellt. Se ovan punkt 10 i förevarande förslag till avgörande.

⁴² Domen Kancelaria Medius, punkterna 37–40.

⁴³ Domen Profi Credit Polska I, punkterna 64–71. Dessa regler inbegrep följande: i) en tidsfrist på två veckor för att inge ett bestridande, och ii) en skyldighet för svaranden att a) i sitt bestridande ange om han eller hon bestrider betalningsförelägandet i sin helhet eller endast delvis, b) anföra de grunder och invändningar som görs gällande samt ange de faktiska omständigheterna och bevisningen, samt c) erlagga avgifter som är tre gånger högre än motpartens.

⁴⁴ Domen Profi Credit Polska II, punkt 77.

118. För *det tredje* slogs det enligt min mening fast i domen Lintner (som meddelades före domen Kancelaria Medius) att ett sådant proaktivt förhållningssätt är av tvingande karaktär.⁴⁵

119. Vilken av EU-domstolens domar ska med hänsyn tagen till denna rättspraxis beaktas vid prövningen av huruvida tidsfristen för att ansöka om återupptagande av målet har iakttagits?

120. I detta skede anser jag det vara lämpligt att erinra om att kommissionen i förevarande mål har förespråkat att en ”negativ tolkningsdom” och en dom i ett mål om förhandsavgörande där unionsrätten tolkas ska anses vara likvärdiga. Den har emellertid även tillagt att så endast bör vara fallet i den mån det är fråga om ett *klart* uttalande om att den nationella rätten är oförenlig med unionsrätten.

121. En sådan grad av klarhet förknippas kanske bäst med domen Kancelaria Medius. Som jag just har förklarat är emellertid denna dom (som – om det nu är relevant – meddelades utan förslag till avgörande från generaladvokaten)⁴⁶ verkligen inte den första som behandlat den allmänna fråga som uppkommer i det nu aktuella nationella målet.

122. Jag noterar att det av handlingarna i målet framgår att en ansökan om återupptagande av ett mål ska göras inom tre månader från offentliggörandet av Författningsdomstolens respektive dom.⁴⁷

123. Av de uppgifter som den hänskjutande domstolen har lämnat drar jag slutsatsen att FY lämnade in sin ansökan ungefär nio månader efter det att domen Profi Credit Polska I meddelades, vilket, med förbehåll för den hänskjutande domstolens prövning, kan ha medfört att hennes ansökan gjordes sex månader för sent. Det är kanske av detta skäl som den hänskjutande domstolen överväger möjligheten att även använda domen Profi Credit Polska II eller domen Kancelaria Medius (vilka meddelades senare, ungefär fyra respektive tolv månader efter det att FY lämnade in sin ansökan) som grund för att fastställa det påstådda felet i tredskodomen.

124. Jag måste säga att dessa överväganden gör mig något förbryllad, eftersom det enligt min mening är svårt att godta att likvärdighetsprincipen skulle kunna leda till att den aktuella tidsfristen började löpa varje gång ett nytt förhandsavgörande från EU-domstolen ger ytterligare ledning i fråga om unionsrättens konsekvenser för tolkningen av en viss bestämmelse i nationell rätt.

125. Jag erinrar om att återupptagande av mål, av nu aktuellt slag, utgör ett extraordinärt rättsmedel som till sin natur utgör ett undantag från principen om rättskraft. För att upprätthålla rättssäkerhetsprincipen måste villkoren för när ett sådant rättsmedel kan tillämpas således vara klart definierade för att säkerställa förutsebarhet, vilket innefattar en angiven tidsram inom vilken detta rättsmedel kan göras gällande.

126. Detta krav medför att det måste fastställas vilket som är det tidsmässigt första förhandsavgörandet från EU-domstolen som gör det möjligt att dra slutsatsen att ett lagakraftvunnet domstolsavgörande vilade på en tolkning av en unionsrättsstridig nationell

⁴⁵ Dom av den 11 mars 2020, Lintner (C-511/17, EU:C:2020:188, punkt 37). För en kommentar om denna officialprövnings tvingande karaktär, se generaladvokat Medinas förslag till avgörande i målet Tuk Tuk Travel (C-83/22, EU:C:2023:245, fotnot 32).

⁴⁶ Jag erinrar om att det framgår av artikel 20 sista stycket i stadgan för Europeiska unionens domstol att målet kan avgöras utan förslag till avgörande om målet inte omfattar någon ny rättsfråga.

⁴⁷ I enlighet med artikel 407.2 KPC. Se ovan punkt 15 i förevarande förslag till avgörande.

lagstiftning. Av de skäl som jag har angett ovan kan detta emellertid visa sig vara ganska svårt om det som eftersträvas är samma formella grad av klarhet när det gäller vilken lagstiftning som är oförenlig med unionsrätten och de exakta konsekvenserna av ett sådant konstaterande.

127. Mot bakgrund av vad som anförts ovan föreslår jag att den första tolkningsfrågan ska besvaras enligt följande. Likvärdighetsprincipen, i dess egenskap av uttryck för skyldigheten till lojalt samarbete enligt artikel 4.3 FEU, kräver inte att ett extraordinärt rättsmedel, som gör det möjligt att återuppta ett tvistemål på grundval av en dom från den nationella Författningsdomstolen varigenom i) en i tvistemålet åberopad bestämmelse i nationell rätt förklaras stå i strid med en överordnad författning och därmed vara ogiltig, eller varigenom ii) en viss i tvistemålet åberopad tolkning av en bestämmelse i nationell rätt förklaras stå i strid med en överordnad författning, ska kunna användas även på grundval av en dom från EU-domstolen som meddelats i ett förfarande enligt artikel 267 FEUF och som avser tolkningen av en unionsbestämmelse.

3. Unionsrättskonform tolkning (och mer allmänna överväganden om effektivitetsprincipen och likvärdighetsprincipen)

128. Den hänskjutande domstolen önskar genom sin andra tolkningsfråga få klarhet i huruvida skyldigheten att tolka nationell rätt i överensstämmelse med unionsrätten innebär att den grund för återupptagande av ett tvistemål som föreskrivs i artikel 401.2 KPC ska ges en vid tolkning, så att det i lag angivna begreppet ”rättsstridigt berövande av en parts talerätt” ska anses inbegripa att den nationella domstolen åsidosatt sin skyldighet att ex officio pröva huruvida villkoren i ett konsumentavtal är oskäliga.

129. För att kunna ge ett användbart svar på den andra tolkningsfrågan ska jag inledningsvis förklara vad som sannolikt har föranlett denna fråga. Detta kräver en närmare granskning av de uppgifter som den hänskjutande domstolen har lämnat angående tolkningen av begreppet ”rättsstridigt berövande av en parts talerätt” (a).

130. Med hänsyn till formuleringen av den andra frågan kommer jag därefter att förklara att det exakta resultat som kan uppnås genom en unionsrättskonform tolkning är en fråga som faller inom den nationella domstolens behörighet (b).

131. Det är viktigt att notera att för att denna tolkningsmetod över huvud taget ska bli relevant måste det först fastställas exakt vilken regel i unionsrätten som det ska uppnås förenlighet med. I detta hänseende tycks den hänskjutande domstolens fråga grunda sig på antagandet att unionsrätten ålägger medlemsstaterna att föreskriva ett extraordinärt rättsmedel som gör det möjligt att angripa ett lagakraftvunnet domstolsavgörande som har meddelats utan att det har gjorts någon prövning av villkoren i ett konsumentavtal. I avsaknad av en särskild unionsrättslig regel med denna innebörd ska jag pröva den hänskjutande domstolens antagande genom att undersöka om en sådan regel kan anses följa av likvärdighetsprincipen (c) eller av effektivitetsprincipen (d).

a) Begreppet ”rättsstridigt berövande av en parts talerätt”

132. Det framgår av handlingarna i målet att det förhållandet att en part på ett rättsstridigt sätt har berövats sin talerätt utgör en särskild grund för att återuppta ett tvistemål enligt polsk rätt. Denna grund finns intagen i artikel 401.2 KPC, tillsammans med andra grunder som rör att en person ”saknat parts- eller processbehörighet eller inte varit företrädd på rätt sätt”.

133. Såsom framgår av ordalydelsen i den första meningen i artikel 401.2 KPC avser dessa grunder *domvilla* och således, som jag förstår det, rättegångsfel av viss beskaffenhet som förekommit i den process där den lagakraftvunna domen meddelats.⁴⁸ I detta sammanhang förefaller förteckningen i artikel 401.2 KPC över rättegångsfel som kan leda till att målet återupptas vara ganska kort, vilket nog beror på att de extraordinära rättsmedlen i allmänhet är avsedda för rena undantagssituationer.⁴⁹

134. Den hänskjutande domstolen har förklarat att det särskilda fallet att en part på ett rättsstridigt sätt berövats sin talerätt omfattar en situation där en part inte haft möjlighet att delta i rättegången, eller en väsentlig del därav, på grund av att domstolen eller motparten har åsidosatt processuella regler.

135. I linje med detta förklarade den polska regeringen vid förhandlingen att ett rättsstridigt berövande av en parts talerätt typiskt sett inträffar när svaranden inte i vederbörlig ordning har underrättats om det förfarande som har inletts mot denne.

136. Den hänskjutande domstolen har emellertid även förklarat att detta begrepp har tillämpats av Högsta domstolen i ett mål där ansökan om återupptagande av målet grundades på ett (efterföljande och i sak relaterat) avgörande från Europadomstolen, i vilket det konstaterades att rätten till en rättvis rättegång, som garanteras i artikel 6.1 i Europakonventionen, hade åsidosatts.⁵⁰

137. I avsaknad av ytterligare upplysningar i begäran om förhandsavgörande, och med förbehåll för den hänskjutande domstolens kontroll, förstår jag det som att denna bedömning gjordes på grund av en nationell domstols underlåtenhet att motivera sitt beslut att avslå en parts ansökan om rättshjälp vid överklagande till kassationsdomstol (där rättsligt biträde var obligatoriskt). Jag förstår det också som att den aktuella situationen ansågs hindra klaganden från att använda detta rättsmedel.

138. Detta avgörande i nationell rättspraxis tycks föranleda den hänskjutande domstolen att fråga sig om den nu aktuella grunden för återupptagande bör ges en (lika) vid tolkning, så att den omfattar en nationell domstols underlåtenhet att, i strid med de krav som uppställs i

⁴⁸ Det kan vara lämpligt att notera att de båda grunder som har återopats i förevarande mål tycks avse olika typer av processuella fel: materiella fel (artikel 401¹ KPC, som har anförts i samband med den första tolkningsfrågan) respektive processuella fel (artikel 401.2 KPC, som anförts i samband med den andra tolkningsfrågan). Båda typerna av fel anförts emellertid med avseende på samma påstådda underlåtenhet från den nationella domstolens sida att göra en officialprövning. Jag skulle förmoda att en sådan underlåtenhet kan kvalificeras som antingen ett materiellt eller ett processuellt fel, men inte som både och. Handlingarna i målet innehåller emellertid inte några ytterligare upplysningar om gränsdragningen mellan vilka materiella och processuella fel enligt nationell rätt som kan utlösa tillämpning av det nu aktuella extraordinära rättsmedlet. I detta förslag till avgörande utgår jag således från vad som förefaller vara den hänskjutande domstolens antagande att en dubbel kvalificering är möjlig i detta sammanhang.

⁴⁹ Med förbehåll för den hänskjutande domstolens kontroll förefaller bestämmelsens till synes begränsade räckvidd bekräftas av artikel 379 KPC (som det delvis hänvisas till i begäran om förhandsavgörande), som förefaller hänvisa till en mer omfattande förteckning med sex kategorier av rättegångsfel som utgör *domvilla* (men som inte nödvändigtvis i sig även utgör grund för återupptagande av ett mål).

⁵⁰ Avgörande av Högsta domstolen i Polen, I PZ 5/07 av den 17 april 2007 och, som jag förstår det, med förbehåll för den hänskjutande domstolens kontroll, Europadomstolen, 27 juni 2006, Tabor mot Polen (CE:ECHR:2006:0627JUD001282502).

EU-domstolens praxis, ex officio pröva lagenligheten av villkoren i ett konsumentavtal. Det är i detta sammanhang som den hänskjutande domstolen önskar få klarhet i huruvida principen om unionsrättskonform tolkning av nationell rätt skulle kunna kräva en sådan tolkning. Jag kommer nu att övergå till denna fråga.

b) Skyldigheten att tolka nationell rätt i överensstämmelse med unionsrätten och gränserna för EU-domstolens behörighet

139. Enligt fast rättspraxis ankommer det på de nationella domstolarna att ”så långt som möjligt tolka bestämmelser i nationell rätt på ett sådant sätt att bestämmelsernas tillämpning medverkar till unionsrättens genomförande”.⁵¹ Även om de nationella domstolarna i detta syfte måste använda sig av snart sagt alla medel som finns tillgängliga i en viss rättsordning för detta ändamål, kan denna metod inte tjäna som grund för att nationell rätt tolkas *contra legem*.⁵²

140. Det framgår av denna beskrivning att även om syftet med en konform tolkning är att säkerställa att unionsrätten ges full verkan,⁵³ ankommer det med nödvändighet på de nationella domstolarna att använda denna och fastställa dess gränser, på grundval av den vägledning som EU-domstolen kan ge, där så är möjligt mot bakgrund av handlingarna i målet.⁵⁴

141. I enlighet med funktionsfördelningen mellan EU-domstolen, å ena sidan, och de nationella domstolarna, å andra sidan, inom ramen för förfarandet enligt artikel 267 FEUF, är det nämligen de nationella domstolarna som är exklusivt behöriga att tolka nationell rätt.⁵⁵ Härav följer att EU-domstolen inte kan uttala sig formellt om huruvida principen om unionsrättskonform tolkning kräver ett specifikt tolkningsresultat på nationell nivå, eftersom frågan huruvida överensstämmelse med unionsrätten kan uppnås på detta sätt beror på den aktuella nationella bestämmelsens räckvidd och på vilket utrymme för tolkning den ger.

142. För att kunna bistå den hänskjutande domstolen är det emellertid nödvändigt, inte minst för att bekräfta relevansen av principen om unionsrättskonform tolkning, att på unionsrättslig nivå fastställa exakt vilken ”grad av legalitet” som ska krävas för att uppnå förenlighet med unionsrätten.

143. I detta avseende förefaller den andra tolkningsfrågan vila på antagandet att unionsrätten, särskilt artiklarna 6.1 och 7.1 i direktiv 93/13, kräver att det finns möjlighet att återuppta ett tvistemål som avgjorts genom en lagakraftvunnen dom för att avhjälpa den nationella domstolens påstådda underlåtenhet att pröva lagenligheten av villkoren i ett konsumentavtal. Eftersom det inte verkar finnas någon uttrycklig rättslig grund för att återuppta tvistemål i den tillämpliga nationella lagstiftningen som skulle passa ett sådant scenario, överväger den hänskjutande domstolen att ge artikel 401.2 KPC en vid tolkning för att täcka in det.

144. På grundval av de ståndpunkter som den polska regeringen och kommissionen i huvudsak har gett uttryck för, konstaterar jag att ett återupptagande av tvistemål för att avhjälpa en nationell domstols underlåtenhet att ex officio pröva villkoren i ett konsumentavtal utan tvekan

⁵¹ Se, exempelvis, dom av den 11 november 2015, Klausner Holz Niedersachsen (C-505/14, EU:C:2015:742, punkt 31 och där angiven rättspraxis) (nedan kallad domen Klausner).

⁵² Ibidem, punkt 32 och där angiven rättspraxis.

⁵³ Domen Popławski, punkt 55 och där angiven rättspraxis.

⁵⁴ Se, exempelvis, dom av den 29 juni 2017, Popławski (C-579/15, EU:C:2017:503, punkterna 39 och 40 och där angiven rättspraxis) samt domen Klausner, punkterna 32–37.

⁵⁵ Se, för ett liknande resonemang, domen Telecom Italia, punkt 56.

skulle öka effektiviteten i konsumentskyddet. EU-domstolen har emellertid konsekvent understrukt att det ankommer på medlemsstaterna att, enligt principen om processuell autonomi, inrätta nationella förfaranden för bedömning av avtalsvillkor som påstås vara oskäligen, varvid dock likvärdighetsprincipen och effektivitetsprincipen ska iakttas.⁵⁶

145. I avsaknad av en uttrycklig bestämmelse med denna innebörd i unionsrätten kan det således inte utan vidare undersökning presumeras att den nationella domstolens underlåtenhet att uppfylla ett av kraven i artiklarna 6.1 och 7.1 i direktiv 93/13, inom ramen för ett mål som avgjorts genom en lagakraftvunnen dom, automatiskt leder till slutsatsen att medlemsstaterna *måste* föreskriva ett *extraordinärt rättsmedel* för att ge enskilda en möjlighet att få en omprövning av en sådan lagakraftvunnen dom.

146. En sådan skyldighet kan enligt min mening endast fastställas med stöd av likvärdighetsprincipen eller grundas på överväganden rörande principen om att rättigheter som följer av unionsrätten ska kunna utövas på ett effektivt sätt. Jag kommer att i tur och ordning undersöka dessa aspekter i de följande två avsnitten.

c) Överväganden avseende likvärdighetsprincipen

147. Såsom redan anförts ovan i punkt 43 innebär likvärdighetsprincipen ett förbud för medlemsstaterna att införa processuella regler som är mindre förmånliga för en talan som grundar sig på ett åsidosättande av unionsrätten än de som är tillämpliga på en liknande talan som grundar sig på ett åsidosättande av nationell rätt.

148. I det sammanhanget, och som kommissionen har erinrat om, har EU-domstolen vid upprepade tillfällen förklarat att artikel 6.1 i direktiv 93/13 måste anses vara "likvärdig med de nationella bestämmelser som inom den nationella rättsordningen utgör tvingande rätt".⁵⁷ EU-domstolen har även slagit fast (i fråga om konsumenttvister och mer allmänt) att "de villkor som uppställs i nationell rätt angående möjligheten att ex officio tillämpa en [unionsrättslig] bestämmelse inte får vara mindre förmånliga än dem som reglerar tillämpningen ex officio av interna regler av samma rang".⁵⁸

149. Om det skulle fastställas att den grund för återupptagande av ett tvistemål som avser att en part har berövats sin talerätt tillämpas enligt nationell rätt för att avhjälpa de nationella domstolarnas underlåtenhet att ex officio pröva frågor som rör tvingande rätt, skulle detta följaktligen utlösa tillämpning av likvärdighetsprincipen för att göra den aktuella grunden för återupptagande tillämplig även på en situation som den nu aktuella.⁵⁹

150. Jag vill dock understryka att det inte framgår av handlingarna i målet att den tolkning av artikel 401.2 KPC som just har beskrivits faktiskt har anammats. Huruvida tillämpning av likvärdighetsprincipen behöver aktualiseras under dessa omständigheter är således fortfarande en hypotetisk fråga som det ankommer på den hänskjutande domstolen att kontrollera.

⁵⁶ Se, exempelvis, dom av den 17 maj 2022, Ibercaja Banco (C-600/19, EU:C:2022:394, punkt 39 och där angiven rättspraxis) (nedan kallad domen Ibercaja Banco).

⁵⁷ Dom av den 6 oktober 2009, Asturcom Telecomunicaciones (C-40/08, EU:C:2009:615, punkt 52) (nedan kallad domen Asturcom Telecomunicaciones), eller, för ett liknande resonemang, domen Ibercaja Banco, punkt 43.

⁵⁸ När det gäller konsumenttvister, se exempelvis domen Asturcom Telecomunicaciones, punkt 49. Se även dom av den 14 december 1995, van Schijndel och van Veen (C-430/93 och C-431/93, EU:C:1995:441, punkt 13 och där angiven rättspraxis), eller dom av den 17 mars 2016, Bensada Benallal (C-161/15, EU:C:2016:175, punkterna 30, 31 och 35).

⁵⁹ Med förbehåll naturligtvis för de tidsfrister som gäller. Se artikel 407.1 KPC, som återges i punkt 13 i förevarande förslag till avgörande.

d) Effektiviteten i skyddet av konsumenternas rätt att inte vara bundna av oskäligen avtalsvillkor

151. Med utgångspunkt i den underförstådda premisen för den hänskjutande domstolens utredning, såsom den har förklarats i punkt 143 ovan, uppkommer frågan huruvida ett effektivt utövande av de rättigheter som konsumenterna har enligt unionsrätten, och särskilt enligt direktiv 93/13, kräver att ett extraordinärt rättsmedel ställs till förfogande i fall där det görs gällande att dessa rättigheter inte har skyddats på ett adekvat sätt. Detta innebär fall – såvitt är av intresse här – där det görs gällande att den nationella domstolen underlät att ex officio pröva huruvida avtalsvillkoren i ett konsumentavtal eventuellt var oskäligen.

152. Enligt min mening är det ganska förståeligt att en sådan fråga uppkommer mot bakgrund av det tämligen omfattande skydd som konsumenters rättigheter enligt unionsrätten, och särskilt enligt direktiv 93/13, hittills har tillerkänts i EU-domstolens praxis.

153. Enligt vad som numera är fast rättspraxis tolkar EU-domstolen detta skydd så, att det innebär en skyldighet för nationella domstolar att ex officio pröva huruvida villkor i konsumentavtal är oskäligen. Utan att för den skull behöva gå in i detalj på denna rättspraxis,⁶⁰ har EU-domstolen för det första bekräftat att denna skyldighet förutsätter att den nationella domstolen har ”tillgång till sådana uppgifter om de faktiska eller rättsliga omständigheterna som är nödvändiga i detta hänseende”.⁶¹ EU-domstolen har också i senare domar bekräftat att när den nationella domstolen inte har tillgång till dessa relevanta uppgifter (men hyser tvivel om huruvida de omtvistade villkoren är skäligen), måste den kunna kräva att de ska företes.⁶²

154. De olika aspekterna av de nationella domstolarnas skyldighet att inta en sådan proaktiv hållning har successivt härletts ur artiklarna 6.1 och 7.1 i direktiv 93/13, vilka i huvudsak innebär att medlemsstaterna är skyldiga att föreskriva att oskäligen villkor inte är bindande för konsumenten och att se till att det finns ”lämpligen och effektiva medel” för att hindra fortsatt användning av sådana villkor.

155. Det råder inget tvivel om att de skyldigheter som de nationella domstolarna har ålagts till följd av detta i vissa rättsordningar har krävt en betydande anpassning av synen på domarrollen. I tvistemål förväntas ju domaren annars normalt sett godta parternas påståenden om de faktiska omständigheterna. Det råder inte heller något tvivel om att den skyddsnivå som numera krävs kan skilja sig från kraven inom andra områden av unionsrätten där enskilda också kan hamna i utsatta situationer.⁶³

156. Dessa särskilda, och i vissa fall nya, krav som ålagts nationella domstolar på konsumentskyddsområdet förefaller nu vara tämligen välkända och integrerade.

⁶⁰ För en översikt, se Werbrouck, J., och Dauw, E., ”The national courts’ obligation to gather and establish the necessary information for the application of consumer law: The endgame?”, *European Law Review*, vol. 46, nr 3, 2021, ss. 225–244.

⁶¹ Såsom det har erinrats om i, exempelvis, domen *Profi Credit Polska I*, punkt 42 och där angiven rättspraxis. Se även dom av den 4 juni 2009, *Pannon GSM (C-243/08, EU:C:2009:350, punkt 32)*.

⁶² Se punkterna 117 och 118 i förevarande förslag till avgörande.

⁶³ Se, för en jämförelse, dom av den 22 juni 2023, *K.B. och F.S. (Prövning ex officio på det straffrättsliga området) (C-660/21, EU:C:2023:498)* (nedan kallad domen *K.B. och F.S. (Prövning ex officio på det straffrättsliga området)*), där EU-domstolen slog fast att de tillämpligen unionsbestämmelserna i princip inte utgjorde hinder för en nationell lagstiftning som innebär ett förbud för en brottmålsdomstol att, i syfte att kunna ogiltigförklara förfarandet, ex officio pröva huruvida de behörigen myndigheterna hade åsidosatt sin skyldighet att utan dröjsmål informera misstänkta eller tilltalade om deras rätt att tåga.

157. Även om det enligt min mening klart framgår av EU-domstolens praxis att en officialprövning av avtalsvillkoren i ett konsumentavtal i princip måste ske i *något* skede av förfarandet, så anser jag dock att konsekvenserna för det resulterande (lagakraftvunna) domstolsavgörandet av att det inte gjorts någon sådan prövning är av skiftande karaktär. I synnerhet vill jag framhålla att även om en sådan utebliven prövning i vissa fall kan utgöra hinder för nationella rättskraftsregler, innebär detta inte att det behöver vara nödvändigt att frångå dem i samtliga fall av underlåtenhet att pröva avtalsvillkoren i ett konsumentavtal (i). Jag anser dock även att de restriktiva förutsättningarna under vilka den tredskodom som är aktuell i det nationella målet kunde ha återvunnits medför att den drabbade konsumenten måste ha tillgång till ett rättsmedel för att kunna avhjälpa den uppkomna situationen. Detta rättsmedel kan bestå i att målet återupptas, om ett sådant resultat kan uppnås genom en konform tolkning, men behöver inte nödvändigtvis ta sig den formen (ii).

i) Effektivitetshänsyn och nationella rättskraftsregler

158. I linje med vad jag redan har nämnt ovan är unionsrättens förhållningssätt till nationella rättskraftsregler att det inte finns något allmänt krav på att det ska finnas en möjlighet att få till stånd en ändring av ett lagakraftvunnet domstolsavgörande som strider mot unionsrätten, i synnerhet genom att ett särskilt rättsmedel inrättas.⁶⁴

159. Det är dock riktigt att EU-domstolen i flera fall har dragit en motsatt slutsats grundat på hänsyn till den ändamålsenliga verkan som ska säkerställas med avseende på vissa unionsbestämmelser.

160. För *det första* kan som exempel på när så har skett nämnas ett fall där en lagakraftvunnen nationell dom som stred mot unionsrätten utgjorde hinder för att återkräva statligt stöd som beviljats i strid med unionsrätten och följaktligen påverkade befogenhetsfördelningen mellan Europeiska unionen och medlemsstaterna på detta område.⁶⁵

161. För *det andra* har EU-domstolen gjort denna bedömning även i fall där nationella rättskraftsregler var så brett definierade att det blev strukturellt omöjligt att i andra liknande mål uppnå resultat som var förenliga med unionsrätten. Detta var i mål som rörde mervärdesskatt och, återigen, statligt stöd.⁶⁶

162. Ingen av dessa båda kategorier av fall (oavsett om de betraktas utifrån det område som omfattas eller, vilket är väsentligare, utifrån de strukturella svårigheter som uppstår) förefaller vara relevanta för det nu aktuella nationella målet.

⁶⁴ Förslag till avgörande av generaladvokat Saugmandsgaard Øe i målet XC m.fl. (C-234/17, EU:C:2018:391, punkt 41) (nedan kallat förslaget till avgörande i målet XC). Se även dom av den 26 januari 2017, Banco Primus (C-421/14, EU:C:2017:60, punkt 47 och där angiven rättspraxis) (nedan kallad domen Banco Primus) eller domen XC, punkt 51.

⁶⁵ Dom av den 18 juli 2007, Lucchini (C-119/05, EU:C:2007:434, punkt 63). Senare underströk EU-domstolen att denna slutsats var av exceptionell karaktär, se domen Impresa Pizzarotti, punkt 61.

⁶⁶ Se, på mervärdesskatteområdet, dom av den 3 september 2009, Fallimento Olimpiclub (C-2/08, EU:C:2009:506, punkterna 29–31), eller dom av den 16 juli 2020, UR (Skyldighet för advokater att betala mervärdesskatt) (C-424/19, EU:C:2020:581, punkterna 32 och 33). På området för statligt stöd, se domen Klausner, punkterna 43–45. Se även förslaget till avgörande i målet XC, punkt 61.

163. För *det tredje* kan det konstateras att EU-domstolen har intagit en ganska strikt hållning till nationella rättskraftsregler på konsumentskyddsområdet. Den har närmare bestämt klargjort att ett effektivt skydd för konsumenternas rätt att inte vara bundna av avtalsvillkor som anses oskäligen enligt direktiv 93/13 kräver att nationella rättskraftsregler sätts åt sidan, antingen i samband med att det ordinarie målet överklagas eller under verkställighetsförfarandet.

164. Vad beträffar den första aspekten slog EU-domstolen i domen *Unicaja Banco*⁶⁷ fast att den nationella domstolen var skyldig att bortse från att en underrättsdom hade vunnit laga kraft, när denna dom i huvudsak hindrade konsumenten från att återkräva en del av det belopp som betalats till näringsidkaren på grundval av ett ”villkor om räntegolv” som ansågs vara oskäligt. Underrättsdomen innebar nämligen visserligen att de belopp som erlagts i enlighet med detta villkor skulle återbetalas, men innebar samtidigt att denna återbetalningsskyldighet begränsades i tiden i enlighet med den nationella högsta domstolens (dåvarande) praxis.⁶⁸

165. Senare slog EU-domstolen fast att en sådan tidsmässig begränsning stred mot direktiv 93/13.⁶⁹ EU-domstolens dom meddelades emellertid efter det att tidsfristen för att överklaga underrättsdomen hade löpt ut, varvid endast den berörda banken hade överklagat domen (i den del banken hade förpliktats att ersätta samtliga rättegångskostnader). Bankens överklagande bifölls. Sedan Tribunal Supremo (Högsta domstolen, Spanien) begärt ett förhandsavgörande klargjorde EU-domstolen i sitt svar på tolkningsfrågan att appellationsdomstolen faktiskt var skyldig att ompröva underrättsdomen i den del som vunnit laga kraft och ex officio pröva huruvida den tidsmässiga begränsningen var oskälig, trots att denna del av underrättsdomen inte hade överklagats och trots att detta medförde en försämrad rättsställning för banken, vars överklagande avsåg en annan del av underrättsdomen.

166. Vad gäller den andra aspekten som nämns i punkt 164 ovan har EU-domstolen krävt att rättskraftens verkan ska upphävas såvitt avser domstolsavgöranden som meddelats inom ramen för förfaranden för betalningsföreläggande eller förfaranden för utmätning av in-tecknad egendom.

167. I domen *Finanmadrid EFC* krävde EU-domstolen närmare bestämt att nationella rättskraftsregler skulle sättas åt sidan i samband med förfarandet för verkställighet av ett betalningsföreläggande för att därigenom ge den nationella domstolen befogenhet att ex officio pröva huruvida ett villkor i det underliggande avtalet var oskäligt, då denna domstol saknade sådan befogenhet enligt nationell rätt och avtalsvillkoren inte hade varit föremål för prövning under de tidigare skedena av förfarandet.⁷⁰

168. I domen *Banco Primus* tillämpade EU-domstolen dessutom detta synsätt på ett fall som rörde ett förfarande för utmätning av in-tecknad egendom. I det fallet hade en prövning av avtalsvillkoren visserligen gjorts, men den hade endast avsett vissa villkor i det underliggande avtalet. EU-domstolen slog i huvudsak fast att det skydd som konsumenterna ska ges enligt direktiv 93/13 skulle bli ”ofullständigt och otillräckligt” om den domstol som prövar utmätningsmålet var förhindrad att ex officio pröva huruvida de andra villkoren i avtalet, som inte skälighetsprövats, var oskäligen.⁷¹

⁶⁷ Se ovan fotnot 17.

⁶⁸ Återgångsverkan av ogiltigförklaringen av ett ”villkor om räntegolv” var begränsad till de belopp som konsumenten hade erlagt *efter* det att det avgörande i vilket det slogs fast att det omtvistade villkoret var oskäligt hade meddelats.

⁶⁹ Dom av den 21 december 2016, Gutiérrez Naranjo m.fl. (C-154/15, C-307/15 och C-308/15, EU:C:2016:980, punkterna 72–75).

⁷⁰ Dom av den 18 februari 2016, *Finanmadrid EFC* (C-49/14, EU:C:2016:98, punkterna 45–54).

⁷¹ Domen *Banco Primus*, punkt 52.

169. På liknande sätt innebar domen Ibercaja Banco⁷² i princip att det i ett förfarande för utmätning av intecknad egendom var nödvändigt att frångå nationella rättskraftsregler när den nationella domstolen hade prövat de omtvistade avtalsvillkoren, dock utan att uttryckligen ange detta i det lagakraftvunna avgörandet. EU-domstolen betonade att konsumenten under dessa omständigheter inte underrättades om denna kontroll, eller, åtminstone kortfattat, om de skäl som låg till grund för att domstolen ansåg att de omtvistade villkoren inte var oskäligen. Konsumenten kunde således inte med full kännedom om omständigheterna bedöma om det fanns anledning att väcka talan mot detta beslut.⁷³

170. Av denna rättspraxis kan det vid första påseendet verka följa att det genomgående är så att ett domstolsavgörandes rättskraft håller för en prövning mot principen om ett effektivt konsumentskydd endast i fall där avgörandet har meddelats efter en prövning av de relevanta avtalsvillkoren (och endast i fall där resultatet av denna prövning uttryckligen angetts i avgörandet).⁷⁴

171. Enligt min mening är emellertid en sådan generalisering inte helt korrekt.

172. För det första skulle en sådan slutsats omedelbart leda till att de båda frågor som ställts i förevarande mål blev irrelevanta, eftersom den logiska följderna skulle bli att rättskraften helt enkelt inte skulle ha någon verkan i den meningen att ett domstolsavgörande som meddelats utan prövning av det underliggande avtalsförhållandet inte – trots att avgörandet formellt är lagakraftvunnet – kan förhindra att saken blir föremål för en ny prövning i någon form. Följaktligen skulle det inte finnas något behov av att överväga frågan om extraordinära rättsmedel eftersom dessa, som jag redan har förklarat, är avsedda att användas i undantagsfall för att ge enskilda en möjlighet att få en omprövning av ett *lagakraftvunnet* domstolsavgörande.

173. För det andra – och detta är väsentligt – är det enligt min mening svårt att förutse de vidare konsekvenserna av en sådan tolkning av EU-domstolens praxis, särskilt när den sätts i samband med dess praxis om talefrister för konsumenters talan om obehörig vinst.⁷⁵

174. För det tredje – och även detta är väsentligt – måste den rättspraxis som behandlats ovan läsas mot bakgrund av EU-domstolens tidigare praxis avseende ”den totala passiviteten hos en berörd konsument”,⁷⁶ vars fortsatta relevans EU-domstolen nyligen har bekräftat.

175. I sin tidigare dom i målet Asturcom Telecomunicaciones påpekade EU-domstolen nämligen att effektivitetsprincipen inte går så långt att den ålägger den nationella domstol som har att pröva en talan om verkställighet av en skiljedom (som meddelats i konsumentens uteravtal) en skyldighet att ex officio pröva huruvida en skiljeklausul i ett konsumentavtal är oskäligen, om konsumenten inte har väckt talan om ogiltigförklaring av skiljedomen och den för detta ändamål föreskrivna tidsfristen på två månader inte kan anses vara orimlig.⁷⁷

⁷² Se fotnot 56 i förevarande förslag till avgörande.

⁷³ Domen Ibercaja Banco, punkt 49. Se även dom av den 17 maj 2022, SPV Project 1 503 m.fl. (C-693/19 och C-831/19, EU:C:2022:395, punkterna 65 och 66) (nedan kallad domen SPV Project 1503).

⁷⁴ Domen Ibercaja Banco, punkt 50.

⁷⁵ Se, exempelvis, dom av den 22 april 2021, Profi Credit Slovakia (C-485/19, EU:C:2021:313, punkterna 63–66).

⁷⁶ Domen Asturcom Telecomunicaciones, punkt 47.

⁷⁷ Domen Asturcom Telecomunicaciones, punkterna 33–48. Det framgår av denna dom att en sådan skyldighet endast kan följa av likvärdighetsprincipen i den mån den nationella domstolen har rätt att göra en sådan prövning i liknande nationella förfaranden. Se punkt 53 och domslutet i denna dom. Se även dom av den 1 oktober 2015, ERSTE Bank Hungary (C-32/14, EU:C:2015:637, punkt 62 och där angiven rättspraxis) (nedan kallad domen ERSTE Bank Hungary).

176. EU-domstolen hänvisade till denna tidigare praxis i sin nyligen meddelade dom i målet Unicaja Banco (se ovan), där den mot bakgrund av omständigheterna i det nationella målet slog fast att den berörda konsumenten inte kunde anses ha varit totalt passiv. Konsumenten hade visserligen inte överklagat en underrättsdom som meddelats i det nationella målet, men det förklarades av att när EU-domstolen meddelade domen Gutierrez Naranjo – i vilken den nationella rättspraxis som låg till grund för underrättsdomen förklarades vara oförenlig med direktiv 93/13 – hade fristen för överklagande redan löpt ut.⁷⁸

177. Mot denna bakgrund anser jag att det vid en eventuell utebliven prövning av huruvida villkoren i ett konsumentavtal är oskäligen ändå kan bli så att ett domstolsavgörande anses ha rättskraft i egentlig mening, framför allt i fall där konsumenten inte har deltagit i något skede av förfarandet.

178. Det ska således prövas huruvida det varit fråga om ett sådant fall under de omständigheter som är aktuella i det nationella målet.

179. Det framgår av begäran om förhandsavgörande att FY inte deltog i det förfarande som ledde till tredsdomen och att hon inte ansökte om återvinning av denna dom (trots att den i vederbörlig ordning delgavs henne). Dessa omständigheter tyder vid första påseendet på passivitet i den mening som avses i ovannämnd praxis från EU-domstolen.

180. FY:s särskilda situation ska emellertid bedömas mot den allmänna bakgrunden av de i målet tillämpliga nationella processuella reglerna.

181. Med förbehåll för den hänskjutande domstolens kontroll förefaller det som om de processuella regler som är tillämpliga på tredsdomen hindrade domstolen i första instans från att pröva de omtvistade avtalsvillkoren, eftersom den enligt dessa regler var tvungen att godta sökandens påståenden om de faktiska omständigheterna.⁷⁹

182. Enligt min mening följer det av domen Profi Credit Polska I att en sådan processuell ordning inte i sig är oförenlig med kraven i direktiv 93/13, förutsatt att denna prövning kan ske i andra instans och att villkoren för överklagande fastställs på ett sätt som inte gör det orimligt svårt eller omöjligt för konsumenten att på ett effektivt sätt väcka talan.

183. I detta hänseende följer det av begäran om förhandsavgörande att tredsdomen blev omedelbart verkställbar och att tidsfristen för att ansöka om återvinning var två veckor samt att FY i samband därmed skulle behöva anföra de grunder och bevis som hon ville åberopa.

184. Såsom både den hänskjutande domstolen och kommissionen har påpekat, förefaller dessa villkor vara ganska lika de villkor som EU-domstolen ansåg vara alltför restriktiva i domen Profi Credit Polska I.⁸⁰ Jag anser att en liknande bedömning nog kan göras beträffande de nu aktuella villkoren för överklagande, om man även beaktar avsaknaden av prövning i första instans av

⁷⁸ Domen Unicaja Banco, punkterna 28–38. Se även domslutet i denna dom.

⁷⁹ Den hänskjutande domstolen har i förevarande mål endast återgett lydelsen i artikel 399.1 KPC, som rör möjligheten att meddela tredsdom rent generellt. Som jag redan har påpekat ingick även artikel 399.2 KPC bland de nationella regler som var aktuella i domen Kancelaria Medius. I den bestämmelsen anges den nationella domstolens skyldighet att godta sökandens påståenden om de faktiska omständigheterna. Det ankommer naturligtvis på den hänskjutande domstolen att kontrollera vilken relevans och exakt innebörd som artikel 399.2 KPC har för det nu aktuella nationella målet.

⁸⁰ För en beskrivning av de villkor som var tillämpliga i det målet, se fotnot 43 ovan. Jag noterar att den enda skillnaden avser rättegångskostnaderna. I motsats till vad som var fallet i domen Profi Credit Polska I anges i begäran om förhandsavgörande endast att de "avgifter" som ska betalas i detta sammanhang ska minskas med hälften.

avtalsvilkors eventuella oskälighet, det vill säga att de inte gör det möjligt att garantera att konsumentens rättigheter enligt direktiv 93/13 iakttas. Tolkningsfrågorna i förevarande mål rör dock inte denna särskilda aspekt, och det ankommer på den hänskjutande domstolen att kontrollera huruvida denna beskrivning av de tillämpliga processuella reglerna är korrekt.

185. Om det bedömdes att villkoren för överklagande är alltför restriktiva, skulle detta enligt min mening innebära att FY inte kan anses ha visat prov på total passivitet.

186. I ett sådant fall anser jag att principen om att konsumenternas rätt att inte vara bundna av oskäliga avtalsvillkor ska ges ändamålsenlig verkan kräver att FY ges tillgång till ett rättsmedel.

187. Jag anser emellertid inte att detta rättsmedel nödvändigtvis måste bestå i ett återupptagande av målet. Jag kommer att behandla denna fråga i nästa avsnitt.

ii) Möjliga rättsmedel för att återställa konsumentens rätt att inte vara bunden av ett avtalsvillkor som påstås vara oskäligt

188. För det första har jag redan erinrat om att den nationella domstolens skyldighet att pröva lagenligheten av avtalsvillkor i konsumentförhållanden kan utsträckas till att omfatta verkställighetsförfaranden.⁸¹ I detta hänseende framgår det inte av handlingarna i målet huruvida ett verkställighetsförfarande har inletts eller avslutats, eller om FY kanske redan frivilligt har efterkommit tredskodomen. Om emellertid möjligheten till verkställighet fortfarande skulle stå öppen och ett sådant verkställighetsförfarande skulle inledas, följer det enligt min mening av ovan nämnda rättspraxis att FY borde ha möjlighet att i samband med detta göra gällande att det underliggande avtalet eventuellt är oskäligt.⁸²

189. För det andra följer det enligt min uppfattning även av de särskilda processuella omständigheter under vilka tredskodomen meddelades och vann laga kraft att tredskodomens rättskraft inte kan hindra henne från att göra gällande att de omtvistade villkoren eventuellt är oskäliga genom att väcka talan om återbetalning av de respektive beloppen.

190. Enligt min mening stöds denna tolkning av domen Ibercaja Banco, i vilken EU-domstolen bekräftade konsumentens rätt att begära ersättning (från den angivna näringsidkaren, som jag förstår det) när den nationella domstolen inte på ett korrekt sätt har uppfyllt sin skyldighet att kontrollera huruvida det underliggande låneavtalet eventuellt var oskäligt, och förfarandet för utmätning av intecknad egendom redan har avslutats, vilket lett till att äganderätten till den berörda fastigheten överförts till tredje man.⁸³ Jag anser att detta resonemang i än högre grad måste vara tillämpligt i fall där konsumenten helt enkelt har betalat ekonomisk ersättning direkt till näringsidkaren (på grundval av ett avtalsvillkor som ska anses oskäligt och följaktligen ogiltigt och där villkoren för att ansöka om återvinning av en tredskodom är oförenliga med den skyddsnivå som konsumenterna ska garanteras enligt direktiv 93/13, vilket jag redan har påpekat ovan).

⁸¹ Se punkterna 167–169, 175 och 176 i förevarande förslag till avgörande.

⁸² Handlingarna i målet innehåller inga uppgifter om tillämpliga verkställighetsregler.

⁸³ Se domen Ibercaja Banco, punkterna 57–59.

191. Slutligen skulle det nationella rättsmedlet också kunna vara i formen av det nu aktuella extraordinära rättsmedlet, förutsatt att det enligt nationell rätt är möjligt att tolka begreppet ”rättsstridigt berövande av en parts talerätt” på ett sätt som inbegriper en situation som den i det nationella målet.

192. I det avseendet skulle jag, mot bakgrund av handlingarna i målet, vilja föreslå att den hänskjutande domstolen gör en bedömning av huruvida den tillämpliga processuella ramen, såsom den har beskrivits i punkterna 183 och 184 ovan, skulle kunna anses hindra att FY får tillgång till ett särskilt rättsmedel, i likhet med vad Högsta domstolen förefaller ha funnit (med förbehåll för den hänskjutande domstolens prövning) i en situation där den nationella domstolen inte angav något skäl till varför en klagande nekades rättshjälp vid överklagande till kassationsdomstol.⁸⁴

193. Även om en sådan konform tolkning skulle visa sig vara möjlig, kvarstår det faktum att den aktuella ansökan måste ges in inom den tillämpliga tidsfristen.⁸⁵ Som jag förstår ordalydelsen i artikel 407.1 KPC börjar denna tidsfrist löpa från och med den tidpunkt då den aktuella parten får kännedom om ”domen”.⁸⁶ Begäran om förhandsavgörande innehåller inga ytterligare upplysningar om hur denna regel ska förstås. Spontant uppfattar jag ordalydelsen så, att den avser en lagakraftvunnen dom i ett mål där svaranden påstås ha berövats sin talerätt. Det ankommer naturligtvis på den hänskjutande domstolen att bekräfta denna tolkning.

194. Om emellertid den hänskjutande domstolen skulle komma fram till att det nu aktuella extraordinära rättsmedlet inte kan tillämpas, på grund av att det inte går att göra en konform tolkning eller på grund av de tillämpliga tidsfristerna, anser jag inte att kravet på att den aktuella konsumenträttigheten ska ges ändamålsenlig verkan sträcker sig så långt att det innebär att konsumenten ska ges tillgång till ett extraordinärt rättsmedel som det nu aktuella, utan hinder av i nationell rätt angivna villkor för att tillämpa detta rättsmedel.

195. EU-domstolen har förklarat att frågan huruvida det processuella skydd som konsumenterna ges är lämpligt och effektivt måste analyseras i sitt sammanhang med beaktande av samtliga befintliga rättsmedel.⁸⁷

196. I detta hänseende framgår det av begäran om förhandsavgörande att den underlåtenhet från nationella domstolens sida som är i fråga i förevarande mål utgör grund för ett annat extraordinärt rättsmedel, nämligen extraordinärt överklagande. Den hänskjutande domstolen har påpekat att endast ombudsmannen och riksåklagaren har rätt att ansöka om detta rättsmedel, vilket medför att ett begränsat antal mål omprövas på detta sätt. Faktum kvarstår dock att rättsmedlet utgör en del av det övergripande nationella processuella sammanhanget.

197. Jag anser dessutom, vilket möjligen är väsentligare, att EU-domstolens befintliga praxis på ett ganska uttömmande sätt fångar upp de olika aspekter av det nationella förfarandet som annars kan hindra konsumenter (som inte har visat prov på total passivitet) från att motsätta sig verkställighet av en exekutionstitel vars eventuella oskälighet inte har prövats eller från att få ersättning för vad de har betalat (eller förlorat) på en sådan rättsstridig grund.

⁸⁴ Såsom anförts ovan i punkterna 136–137.

⁸⁵ I likhet med vad jag har noterat i samband med likvärdighetsprincipen. Se ovan punkt 149 och fotnot 59.

⁸⁶ Se ovan punkt 13.

⁸⁷ Domen ERSTE Bank Hungary, punkt 52.

198. Under dessa omständigheter ser jag ingen anledning att införa en ytterligare skyddsnivå i form av ett unionsrättsligt krav på tillämpning av rättsmedlet återupptagande av mål, särskilt om man beaktar att detta är avsett för rena undantagssituationer.

199. Som jag har förklarat ovan grundar sig reglerna om tillämpning av extraordinära rättsmedel generellt sett på en övergripande avvägning som den nationella lagstiftaren har gjort mellan de motstående intressen som föreligger. Om det krävdes att tillämpningsområdet för dessa rättsmedel ska utvidgas (i materiellt hänseende eller med avseende på personkrets) för att i synnerhet avhjälpa en nationell domstols underlåtenhet att pröva lagenligheten av ett konsumentavtal, skulle detta kunna rubba denna övergripande jämvikt. Så skulle till exempel kunna bli fallet om det inte finns något jämförbart processuellt skydd inom andra rättsområden, även om det även på dessa områden skulle kunna uppkomma fall där personer i utsatta situationer nekas skydd och där skyddet måste säkerställas på annat sätt.⁸⁸

200. Med hänsyn till vad som anförts ovan anser jag att skyldigheten att säkerställa ett effektivt skydd för konsumenternas rättigheter enligt artiklarna 6.1 och 7.1 i direktiv 93/13 inte kräver att konsumenterna ges tillgång till ett extraordinärt rättsmedel som gör det möjligt att återuppta ett mål som avgjorts genom lagakraftvunnet domstolsavgörande, om avgörandet meddelats utan att det prövats huruvida villkoren i ett konsumentavtal är oskäligen. Denna skyldighet kräver dock att konsumenterna har tillgång till ett rättsmedel, som ska anges i den berörda nationella rättsordningen, i fall där ett sådant avgörande har meddelats och vunnit laga kraft på grundval av processuella regler som inte gör det möjligt att säkerställa efterlevnad av konsumenternas rättigheter enligt direktiv 93/13.

V. Förslag till avgörande

201. Jag föreslår att EU-domstolen ska besvara de frågor som ställts av Sąd Okręgowy Warszawa-Praga w Warszawie (Regiondomstolen i Warszawa-Praga, Polen) på följande sätt:

1. Likvärdighetsprincipen, i dess egenskap av uttryck för skyldigheten till lojalt samarbete enligt artikel 4.3 FEU,

ska tolkas så,

att den inte kräver att ett extraordinärt rättsmedel, som gör det möjligt att återuppta ett tvistemål på grundval av en dom från den nationella Författningsdomstolen

– varigenom en i tvistemålet åberopad bestämmelse i nationell rätt förklaras stå i strid med en överordnad författning och därmed vara ogiltig, eller

– varigenom en viss i tvistemålet åberopad tolkning av en bestämmelse i nationell rätt förklaras stå i strid med en överordnad författning,

ska kunna användas på grundval av en dom från EU-domstolen som meddelats i ett förfarande enligt artikel 267 FEUF och som avser tolkningen av en unionsbestämmelse.

2. Artiklarna 6.1 och 7.1 i rådets direktiv 93/13/EEG av den 5 april 1993 om oskäligen villkor i konsumentavtal

⁸⁸ Se, för en jämförelse, den situation som beskrivs i domen K.B. och F.S. (Prövning ex officio på det straffrättsliga området), som sammanfattas i fotnot 63.

ska tolkas enligt följande:

Dessa bestämmelser kräver inte att konsumenter ges tillgång till ett extraordinärt rättsmedel som gör det möjligt att återuppta ett mål som avgjorts genom lagakraftvunnet domstolsavgörande, om avgörandet meddelats utan att det prövats huruvida villkoren i ett konsumentavtal är oskäliga. Däremot kräver nämnda bestämmelser att konsumenter har tillgång till ett rättsmedel, som ska anges i den berörda nationella rättsordningen, i fall där ett sådant avgörande har meddelats och vunnit laga kraft på grundval av processuella regler som inte gör det möjligt att säkerställa efterlevnad av konsumenternas rättigheter enligt direktiv 93/13.